

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
факультет соціології
кафедра теорії та історії соціології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«СУЧАСНІ ВИМІРИ МІСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДІ М. ДНІПРО)»

Спеціальність: 054 «Соціологія»

Освітня програма: «Соціологія»

Освітній ступінь: бакалавр

Кваліфікація: бакалавр соціології

Виконавець:

Горошко Ілона Миколаївна,
студентка 4 курсу

Науковий керівник:

Мороз Євгенія Олегівна

Асистент, кандидат соціологічних наук

Бакалаврська робота допущена до захисту

рішенням кафедри теорії та історії соціології

Протокол № _____ від «___» _____ 20__ р.

Зав. кафедри _____ проф. Судаков В.І. підпис

Київ 2021

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано

до захисту

підпис наукового

ініціали, прізвище наукового керівника

керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ДЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ДЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ДЕК

підпис

ініціали, прізвище

ЗМІСТ

ВСТУП	4
Розділ I. ГЕНЕЗА ДИСКУРСУ ПРО ІДЕНТИЧНІСТЬ У СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВІ	8
1.1 Історичні особливості формування дискурсу ідентичності	8
1.2 Концептуалізація уявлень про ідентичність в соціології	12
1.3 Криза ідентифікації в постмодерному світі	16
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ	18
Розділ II. КЛАСИЧНІ І НОВІТНІ СОЦІОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	20
2.1 Феномен міської ідентичності: традиції дослідження	20
2.2 Трансформації міської ідентичності в постмодерному світі	25
2.3 Дослідження міської ідентичності жителів українських міст (на прикладі дослідження міської ідентичності молоді м. Дніпро)	28
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ	42
ВИСНОВОК	44
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	51
Додаток 1	51
Додаток 2	55

ВСТУП

Актуальність. Нинішня епоха змін і трансформацій, котрі все більш прискорюються, визначає вектор змін теоретичного дискурсу і відкриває нові можливості для дослідження складних, багатофункціональних змін як в суспільстві в цілому, так і в сфері міської цивілізації.

Поняття «ідентичність» почало наполегливо просуватися в міждисциплінарний науковий обіг починаючи з другої половини 20 століття, привносячи за собою невгаваючі суперечки з приводу її ролі в сучасних соціальних процесах, про співвідношення Я-ідентичності та Ми-ідентичності, полеміку про різні її тлумачення – в ці дискусії залучені представники більшості гуманітарних наук.

Процеси, які розгорнулися в постмодерному суспільстві змушують людину все частіше піднімати питання про її сутність. Ким вона зараз є? Не тільки уніфікація культур і стирання відмінностей стали результатом глобалізації, вона також посприяла зворотнім процесам. Зростаюча невизначеність в умовах стрімких змін проблематизує ідентичність.

І хоча деякі вчені стверджують, що лабільність соціальної ідентичності стає нормою постмодерного суспільства, їх критики відмовляються ставити під сумнів саму можливість формування стійких моделей ідентичності. Криза ідентичності і проблеми, що з неї витікають: втрата просторових і ментальних орієнтирів, систем смислів, традицій, цінностей, які визначають поведінкові патерни і лежать в основі ідентифікації індивіда, – все це робить дослідження ідентичності, її структури і її обґрунтувань актуальними. Індивід змушений самостійно займатися пошуком своєї ідентичності, часто звертаючись до найбільш очевидних спільнот – сусідів, представників свого віросповідання, етнічної групи, до однолітків.

У сучасному світі позитивна ідентичність, яка здатна успішно зв'язати минуле, сьогодення і майбутнє в одну культурно-цивілізаційну систему, здатна забезпечити суспільству успішний розвиток і навпаки – приректи його

на смерть. Це є аспектом, за який охоче вхоплюються міські голови по всьому світі.

Тільки 9 років тому частка українських мегаполісів потрапила в доповідь ООН «Стан міст світу 2012/2013» як одні з найбільш швидко зникаючих, а місто Дніпро і зовсім очолило рейтинг. Вивчення структури, механізмів формування міської ідентичності має великий потенціал для розробки програм брендування сучасних українських міст з урахуванням їх соціокультурної та історичної специфіки. Ця тенденція до популяризації міст шляхом акцентування на їх специфіці як туристичних або просто комфортних для проживання місць посприяла рефлексії містян щодо свого самовизначення і самосвідомості як жителів своїх міст.

Міська ідентичність може розглядатися як зовнішній і внутрішній ресурс міста. У першому випадку мова йде про можливість адекватного відображення її в іміджі міста, здатності сприятливо впливати на ставлення його зовнішніх «споживачів» у вигляді інвесторів, туристів і потенційних нових жителів. В якості внутрішнього ресурсу міська ідентичність має потенціал для підтримки успішного розвитку території через вплив на її наявних жителів.

Крім того, дискурс досліджень ідентичності в рамках теоретичних моделей і обґрунтувань розвивався в міждисциплінарному ракурсі, а емпіричні напрацювання досліджень різних типів ідентичностей характерні здебільшого зарубіжній науковій думці, в той час як на територіях країн колишнього Радянського Союзу більшою мірою переважає традиція вивчення саме національних і етнічних ідентичностей в силу багатонаціональної територіальної специфіки, а дослідження міських ідентичностей, як більш локального виду просторових ідентичностей, довгий час залишалися поза фокусом.

Дослідження проблеми ідентичності представлені в роботах соціологів і представників інших наук: З. Фройд, Е. Еріксон, Т. Парсонс, Г. Мід, Е. Гофман, Т. Лукман, Г. Теджфел, Е. Гідденс, Дж. Фрідман, З. Бауман та інші.

Інтерес до міста як для умови формування певної ідентичності проявляли М. Вебер, Г. Зіммель, представники Чиказької та Лос-анджелеської шкіл та безліч сучасних науковців як в соціології, так і в суміжних науках. Наявні дослідження проблеми міської ідентичності в вітчизняному просторі знайшли відображення в роботах Н. Дягілевої, О. Мусієздова, Д. Рижкової, А. Петренко-Лисак, Н. Федотової та інших.

Описані вище прояви актуалізації міських ідентичностей свідчать про необхідність більш детальної розробки сучасної соціологічної концепції міської ідентичності як теоретико-методологічної основи для її вивчення. Розвиваючись в контексті «Urban studies», такі дослідження давно є методологічно обґрунтованими і емпірично апробованими в більшій мірі на Заході. Таким чином, теорія міських досліджень запозичена і, на даний момент, не до кінця адаптована до наших реалій. Соціальна проблема цієї роботи полягає в необхідності адаптації не тільки зарубіжних напрацювань, але і вітчизняних у зв'язку зі специфічністю і ситуативністю кожного конкретного міста.

Об'єкт дослідження. Міська ідентичність як соціальний феномен

Предмет дослідження. Сучасні виміри міської ідентичності як стійкої форми ідентифікації індивіда за доби постмодерну

Мета дослідження: виявити і обґрунтувати сучасні виміри міської ідентичності як стійкої форми ідентифікації індивіда за доби постмодерну

Завдання:

- Обґрунтувати поліваріативність дискурсу ідентичності через звернення до історичних особливостей його формування;
- Систематизувати соціологічні підходи до вивчення ідентичності;
- Окреслити специфіку формування ідентичності в сучасному світі;

- Описати теоретичні підходи до вивчення міської ідентичності;
- Описати досвід проведення досліджень міської ідентичності в Україні;
- Охарактеризувати потенціал дослідження міської ідентичності в постмодерному світі (на прикладі дослідження міської ідентичності молоді м. Дніпро).

Ключові слова: місто, міська ідентичність, постмодерний світ, невизначеність, стійкі форми ідентифікації, зв'язок з містом.

Keywords: city, urban identity, postmodern world, uncertainty, stable forms of identification, connection with the city.

Розділ I. ГЕНЕЗА ДИСКУРСУ ПРО ІДЕНТИЧНІСТЬ У СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВІ

Термін «ідентичність» набув величезної популярності як в соціогуманітарних науках, так і в повсякденності і став, з одного боку, до відрази повсюдним, але, з іншого боку, отримав широку мережу теоретичних обґрунтувань на різних рівнях. Сьогодні значимість категорії «ідентичності» з функціональної точки зору проявляється в її участі в процесах формування структури суспільства, в конструюванні соціальної поведінки, ціннісних орієнтацій, проявляється як в міжгруповій, так і у внутрішньогруповій взаємодії.

Як сталося так, що, здавалося б, очевидна зараз категорія ще в 50-х роках минулого століття багатьом здавалася розхожим і наївним терміном, який вписувався лише в деякі психоаналітичні і соціологічні теорії, однак уже через кілька десятиліть набув широкої популярності в соціальній теорії? Чому при зверненні до одних і тих самих речей, підходи до розгляду «ідентичності» так різняться?

1.1 Історичні особливості формування дискурсу ідентичності

Хоча підйом інтересу до вивчення ідентичності як феномена в системі соціогуманітарних наук припадає на 20 століття, згадки про щось, що тільки лише потім буде розроблено в конкретний теоретичний конструкт, можна знайти задовго до минулого століття.

Англійське *identity* (яке пішло від латинського *identifico* – ототожнюють) включає в свій діапазон значень такі значення як «ідентичність», «тотожність», «розпізнавання». Різного розвитку цей термін отримував в німецькій та французькій мовах, розвиваючись в рамках філософії, антропології, культурології, що і призвело до широких семантичних розбіжностей, які в подальшому вплинули на поліваріативність розвитку дискурсу.

Ще грецькі філософи зверталися до цієї проблеми, хоча їх розуміння даного феномена і відрізнялося від сучасних підходів. Саме тривала і багата

історія філософського дискурсу ідентичності обумовила існування великої різноманітності сучасних теорій, присвячених цьому феномену. За часів Античності історико-філософська думка передбачала опис ідентичності через категорії «тотожності» і «відмінності».

Аж до 18 століття термін *tautotis* (тотожність), введений Аристотелем, використовувався «для аналізу проблеми безперервності в умовах очевидних змін і тотожності посеред спостережуваної різноманітності» [Орлова, 2010: с. 89]. Закон тотожності був виражений формулою $A \in A$, або $A = A$, де під A розуміється будь-яка думка. Наприклад, знайома нам людина змінюється з плином часу, але закон тотожності дозволяє нам стверджувати, що це та ж сама людина. На відміну від закону Лейбніца, який також оперував поняттям тотожності, у Аристотеля в основі розуміння лежить поняття особистості, при порівнянні та вирішенні подібних логічних задач індивід розглядається на різних рівнях абстракції. [Пилипко, 2013: с.47-48]

Античні розуміння характеризуються припущенням про принципові відмінності індивіда від решти реальності, в них заперечується ідея про індивіда як унікальну духовну особистість, саме тому центральною категорією виступила «тотожність». Такий підхід забезпечував стабільність категорії як цілісності, тотожної самій собі.

У 17-18 століттях феномен ідентичності неодноразово привертав увагу філософів Нового часу, зокрема, вихідців з батьківщини філософського протестантизму того часу – Британії. Коли релігійні аспекти відійшли на другий план, людина стала більш привабливим об'єктом дослідження, зросла увага до можливості індивіда існувати як автономна істота, що детермінує сама себе, тобто залишатися одною і тією самою людиною, незважаючи на зміни. Тема розвивалася в працях Р. Декарта, Дж. Локка, Д. Юма, Ф. Бекона.

Саме роботи Дж. Локка «Досвід про людське розуміння» і Д. Юма «Трактат про людську природу» заклали фундамент для розгляду ідентичності як окремої теми спочатку в філософії, а згодом і у соціально-науковому пізнанні в цілому. Вважають, що поняття «тотожності» поклало початок

дискусії в рамках філософії емпіризму про те, що називати «єдністю самості». У їх трактуванні концепція ідентичності розглядалася як така риса особистості, яка визначає її на основі незмінності її свідомості. [Льїна, 2007]

Британський емпіризм, чії ідеї транслиювали Дж. Локк і Д. Юм, вказує на неспроможність ідеї про тотожність суб'єкта самому собі, заснованої метафізичною ідеєю «я» як субстанції. Намагаючись відповісти на питання про те, наскільки механічні закономірності (обумовлені механічною картиною світу, сформованою після наукової революції) застосовні до людської ідентичності, Дж. Локк вперше відокремив тотожність особистості від тотожності субстанції. Згідно з розробленою ним класифікацією, тотожність може бути систематизовано таким чином: тотожність субстанції або речі, яка залежить від матеріалу, тотожність живого, залежна від організму в цілому і тотожність людини. Автор пов'язав людське «я» з пам'яттю і, підкреслюючи цей момент, стверджував, що до індивіда можна звертатися як до одної й тої самої людини, якщо вона здатна пам'ятати попередні стани свідомості: тоді людина може «вважати себе тією самою людиною, тією ж мислячою річчю, в різний час і в різних місцях». [Локк, 1985: с. 387]

Специфіка аналізу ідентичностей в роботах багатьох вчених того часу полягала в присудженні даному поняттю тільки індивідуальних контекстів, заснованих на особистих переживаннях і розумових процесах, ігноруючи соціокультурні та історичні аспекти. Крім того, Локк піддався критиці за судження про дискретність сутності особистості: якщо ідентичність визначається пам'яттю і свідомістю, то під час, наприклад, втрати свідомості, конкретно ця особистість перестає існувати.

Інший підхід пов'язує процес ідентифікації з чимось «ззовні» в соціокультурному просторі. Саме Д. Юмом були сформовані тези про те, що людина формує ідентичність через «зовнішнє» в культурному просторі, покладаючись на репутацію, славу і інше. [Лемпій, 2016: с.20] Продовжуючи задану думку про «конструювання» ідентичності, Гегель прив'язав її становлення до ідеї історії, тим самим розширивши межі застосування

ідентичності від буття людини до буття більш складних структур – націй, держав, соціальних інститутів. [Лемпій, 2016: с. 77-78]

Надалі соціальна ідентичність привертала увагу представників неокласичної і сучасної філософії. Однак філософська традиція все таки передбачала вживання традиційних філософських категорій «тотожність» і «відмінність» і довгий час уникала вживання безпосередньо терміну «ідентичність». Хоча поодинокі свідчення його вживання в наукових працях все таки можна зустріти. Так, конкретне поняття «ідентичність» в значенні «схожість», «подібність» зустрічається в книзі Д. Бейла 1545 року «Таємниця нерівності» [Vale, 1545]. У 1877 році В. Олександр використовує термін «персональна ідентичність» в роботі «Сільська життя півночі», маючи на увазі набір характеристик, які відрізняють одну людину від іншої [Alexander, 1877]. У більш вузькому сенсі, розробка відповідної теорії почалася в рамках психології.

Вважається, що представники психоаналітичного напрямку на чолі із Зігмундом Фройдом поклали початок дискурсу ідентичності. Фройдівська «ідентифікація» (варто зауважити, що все ще не «ідентичність»), яка представляється механізмом взаємодії між особистістю і групою і механізмом засвоєння поведінкових зразків дитиною, описує ідентичність як таку, що повністю детермінована суспільством, а не людською природою. [Кононов, 2013: с. 10-16]

Тільки в 1959 році, завдяки Е. Еріксону, в соціально-гуманітарному знанні склалося класичне розуміння ідентичності. Він присудив процесу формування ідентичності високий статус, визначивши його як найважливіше завдання в процесі формування особистості. Відштовхуючись від тези Фрейда про те, що «Его» формується під впливом конфлікту протиборчих психологічних сил, він описує людський розвиток як послідовність з 8 основних криз або стадій; в підлітковому віці (а через співпрацю із дочкою З. Фрейда він не зміг відійти від інтересу до проблем дитинства і юнацтва) цей розвиток проходить через необхідну фазу кризи, коли «ідентичність»

протиставляється «дифузії ідентичності». У Е. Еріксона ідентичність, будучи складною багаторівневою конструкцією, формується на всіх рівнях психічної діяльності – на основі як індивідуальної культури, так і суспільної. Таким чином, в цьому випадку ідентичність постає не тільки як тотожність особистості самій собі, але і як спадкоємна в часі цілісність. Як особистісний конструкт, ідентичність демонструє солідарність індивіда з соціальними стандартами та ідеалами. Структура ідентичності, запропонована ним з урахуванням особливостей проявів ідентичності в умовах соціальних трансформацій, повинна була дати можливість конструювати програму етнонаціонального розвитку суспільства. [Кононов, 2013: с. 17-23]

Організувавши «ідентичність» в самостійну наукову категорію, інтегруючи в собі філософський, психоаналітичний і психологічний підходи, Е. Еріксон поставив крапку в пошуках її обґрунтування та кинув її на розтерзання світовій науковій спільноті, яка почала активно розвивати старі і множити нові підходи.

1.2 Концептуалізація уявлень про ідентичність в соціології

На цьому етапі для подальшого опису розвитку дискурсу, вкрай важливо вказати на основоположників соціологічного розуміння ідентичності.

У концепції ідентичності американського соціального психолога Джорджа Герберта Міда, засновника символічного інтеракціонізму, індивід формує свою ідентичність (самість) за допомогою процесів взаємодії та комунікації. Теорія розвитку ідентичності Джорджа Г. Міда виникла на початку минулого століття в Чикаго на тлі постійно зростаючого числа мігрантів, які «погрожували» самооцінці місцевих жителів. Це призвело до перегляду питань схожості і відмінності, а також до перекроювання кордону між власною ідентичністю людей і тим, що вважалося чужорідним. На відміну від заснованого на узгодженості розуміння ідентичності Еріксона, Мід розглядає формування ідентичності як відносно гнучку конструкцію. Він підкреслює вплив інших людей на розвиток і контроль над нашою

ідентичністю протягом усього життя. Він демонструє, що індивід розвиває свою ідентичність під час соціальних інтеракцій – він представляє і демонструє себе так, як його бачать інші. Виділяючи серед аспектів самості Me і I – де перше являє собою суб'єктивне сприйняття себе, а друге – сукупність думок про індивіда, які він засвоює, – Мід зазначив двоїсту природу особистості індивіда. Таким чином, «я» має постійно намагатися створити баланс між соціальними очікуваннями «я» (me), з одного боку, і «я» (I), спонтанного «я», з іншого. [Mead, 1913: с. 374-380]

Саме цими напрацюваннями був закладений фундамент соціоцентричного розуміння ідентичності. Хоча Мід розробляв цю тему за 20 років до першого вживання Еріксоном поняття «ідентичність», його Self може бути переведено як «ідентичність»: «Поняття self цілком можна перевести терміном ідентичність. Ідентичність виникає, якщо імпульсивне і рефлексивне Я перебувають у постійній стійкій взаємодії. Ідентичність є постійним діалогом, в якому індивід спілкується з самим собою, тобто з обома "половинками" своєї особистості. Якщо обидві сторони Я перебувають в гармонійній рівновазі один з одним, ми говоримо про особистість». [Абельс, 2000: с.41]

Варто зауважити, що поряд з психодинамічною теорією Еріксона, яку можна віднести до одного з варіантів конструктивістського підходу, в 50-і роки розвивалася ще одна фундаментальна теорія соціалізації – функціоналістська теорія соціалізації Т. Парсонса, що базується на ідеях Фрейда і Міда. Жорстка нормативно-рольова структура функціоналізму, що вписує рольову теорію особистості в теорію соціальних інститутів, стала програвшим аспектом в порівнянні з більш вільним соціологічним змістом теорії ідентичності Еріксона в умовах індивідуалізаційних процесів, що з особливою силою розгорнулися в кінці 20 століття. [Голоденко, 2013]

Ідея Міда про усвідомлення ролі інших для конструювання уявлень про позицію індивіда у взаємодії розвивалася Ч. Кулі, який розглядав «самість» себе з іншими як інстинктивне почуття.

Критики символічного інтеракціонізму звертають увагу на ігнорування його представниками впливу соціокультурного та історичного аспектів і замикання взаємодії в контексті локальних інтеракцій. Роблячи акцент на можливості індивіда здійснювати вибір і управляти ситуацією, інтеракціоністи не дають пояснення чому все таки індивіди повинні корелювати свою поведінку в рамках певних систем цінностей.

Для канадського соціолога Ервіна Гоффмана ідентичність – це конструкт, який необхідно підтримувати драматургічними засобами. Йому постійно загрожує небезпека бути підданим сумніву, викритим або знищеним іншими, тому виникає необхідність підтримувати свою роль в повсякденному житті. Продовжуючи традицію символічного інтеракціонізму, він вказує, що вибір соціальних ролей індивідом здійснюється з метою максималізації вигоди з презентації того чи іншого образу в якійсь конкретній ситуації. Його синтез символічного інтеракціонізму і теорії ролей зводить ідентичність до похідного процесів інсценування, самопредставлення, стигматизації і т.д. Гоффман вказує на потрібну природу особистості, виділяючи соціальну ідентичність (типізація соціальною групою), особисту ідентичність (індивідуальні характеристики особистості) і Я-ідентичність (його самовідчуття себе). [Голоденко, 2013]

Гоффманівська «політика ідентичності» проголошує можливість індивіда регулювати інформацію про себе, яку він пускає в соціум – виводити «публічне Я» на перший план в присутності інших людей і приховувати його за лаштунками перед рідними. Цей аспект має велике значення і показує, що навіть в рамках однієї особистості може уживатися безліч ідентичностей.

Феномен соціалізації має центральне значення у послідовників Міда в особі Пітера Бергера і Томаса Лукмана. Після виходу в 1966 році їх книги «Соціальне конструювання реальності», увага зосередилася на ідеях конструктивізму. Ідея соціального конструювання реальності передбачає вітальне значення суспільства, що формує контекст взаємодії соціуму і індивіда, поза яким не може бути міркувань про ідентичність. Соціальний конструктивізм П. Бергера і Т. Лукмана заглиблюється корінням в

феноменологію. Він пов'язаний з М. Хайдеггером і Е. Гуссерлем через вчення А. Шютца, який також був науковим керівником П. Бергера. [Володіна, 2014]

Вони стверджували, що інтерналізація знання про соціальну реальність проходить в два етапи: під час первинної і вторинної соціалізації, перехід між якими супроводжується розшаруванням цілісного «я». У зв'язку з цим на певному етапі індивідом встановлюється деяка дистанція між двома реальностями: реальністю цілісного «я» і реальністю специфічно-рольового часткового «я», сформованого вторинною соціалізацією. Конструктивістська логіка формування особистості підводить до ідеї про множинність ідентичностей, які становлять певну сумарну ідентичність, яка функціонує в процесі перманентного перегляду.

Ідея множинності ідентичностей розвивалася Генрі Теджфелом і Джонатаном Тернером. Згідно з ними, ідентичність носить поліваріативний ситуативний характер, оскільки індивід може вибирати в рамках своєї ідентифікаційної матриці найбільш підходящу конкретній ситуації ідентичність. Наприклад, будучи одночасно сином, чоловіком, християнином, українцем, працівником, індивід буде вибудовувати рольову поведінку на роботі відповідно до конкретно робочої ідентичності. [Володіна, 2014]

Але в сучасних умовах все ж важливо враховувати складності, зумовлені специфікою сучасності. Уже Ентоні Гідденс звернув увагу на ламкість і нестабільність людського «Я» в умовах «модерніті». Згідно з ним, механізмом побудови «самоідентичності» в суспільствах пізнього модерну виступає рефлексивність. Він пов'язує значення системи, в яку вписані дії людини, і проблему самодетермінації індивіда в нормативному просторі. [Володіна, 2014]

У постмодерністській перспективі соціологічні теорії ідентичності можна знайти у Фрідмана і Баумана.

Сучасна епоха у Фрідмана характеризується розпадом панівної соціальної форми і руйнуванням ієрархії ідентичностей, що призводить до їх множення у вигляді процесів мультикультуралізації. Розглядаючи

етнокультурні ідентичності він виділяє ідентичності, які базуються на різних конфігураціях свідомості, що походять від історії, раси, мови. Процес розпаду на етнічні, національні, локальні і інші ідентичності є повсюдним, а постмодерністська логіка намагається зафіксувати явища, породжені хаотичністю цих процесів. Визначеності не додає і аспект підвищення важливості свідомо-суб'єктних функцій у формуванні ідентичностей в складному глобалізаційному соціальному контексті. [Козловець, 2009: с. 39]

Розмитість усвідомлення ідентичності, запропонована представниками постмодернізму, призводить до ситуації невирішеності проблеми стресу в «текучому» суспільстві ризику. Зупинимося на їхньому розумінні ідентичності і спробуємо дати відповідь на питання про вирішення цієї «кризи».

1.3 Криза ідентифікації в постмодерному світі

Процес «індивідуалізації», чий особливості окреслили ще декілька століть тому, червоною ниткою проходить крізь всю новітню історію розвитку дискурсу про ідентичність. Цей термін означає відхід людини від традиційних соціальних форм і властивих їм аскриптивних статусів і вхід в епоху модерну.

Паралельно з секуляризацією, раціоналізацією і становленням капіталізму, індивідуалізаційні процеси інтенсифікуються з розвитком модерну.

У зв'язку з трансформаціями в економічній, соціальній і культурно-ідеологічній ситуаціях, які з новою силою розгорнулися в останні десятиліття 20 століття, а разом з ними і зі змінами у функціонуванні знання, привнесеними постмодерністською філософією, роздуми про індивідуалізацію прийняли нові форми.

Якщо ранньомодерна суть індивідуалізації зводилася до відходу від станової структури суспільства в бік класової, обумовленої розвитком промислового капіталізму, то постмодерний етап полягав в русі суспільства

від класів до «маси», до інструментальної раціональності, до панування експертної думки над наукою. [Козловець, 2009: с.132]

Постмодернізм ставить під сумнів фундаментальну перспективу стабільної ідентичності, як вона розумілася до нього. Зигмунд Бауман описує постмодернізм як час невизначеності та незахищеності: «Індивідуальні життєві проекти не знаходять стабільного ґрунту, на якому можна було б закріпитися, і індивідуальні зусилля з побудови ідентичності не можуть виправити наслідки «вивільнення» і зупинити плаваюче положення і дрейфування «я»». [Bauman, 1997: с.21] Причому описаний ним тип незахищеності не є тимчасовим або короткочасним порушенням, навпаки, незахищеність і нестабільність є постійною умовою постмодерного світу, з якою людина повинна змиритися. Бажання зайняти безпечне положення не можна задовольнити.

Патологічність форм індивідуалізації підтверджується зростанням соціальної невизначеності, деякою «шизоїдністю» сучасного індивіда. Некерований, «вислизаючий з рук» світ наповнений тривогами і протиріччями і не надає стійких орієнтирів для розвитку індивіда, віддавши його на волю хвиль.

Радикально реалізований в постмодерністських теоріях принцип плюралізму в таких умовах постає каменем спотикання для вирішення цієї проблеми, адже фрагментарна, ситуативна, безсуб'єктна, дискретна ідентичність навряд чи зможе дати задовільні відповіді на питання про кризу особистісної самоідентифікації. Таким чином, сьгоднішнє суспільство потребує не тільки відповіді на питання про те, як проводити соціальні зміни в умовах сучасності, але і як формувати в сприйнятті у людей суб'єктивну визначеність «текучого» світу.

Однак разом з тим не всі вчені погоджуються з радикальністю тези про неможливість формування стабільних ідентичностей в світі постсучасності.

Невизначеність, нестабільність і часом певне вигнання сучасного жителя постмодерного «космополіса» часто вже не анулюють його тягу і

прихильність до певного культурного простору. Більш того, постмодерному періоду зовсім не чуждий досвід суспільств при певних умовах відгороджуватися від глобальних потоків і посилювати вплив стабільних національних, релігійних, етнічних ідентичностей. Незважаючи на звільнення від територіальних прив'язок в глобалізаційному світі, наразі фіксується посилення ідентичностей, обумовлених територією – відроджуються «класичні» ідентичності, серед яких регіональні, локальні і т.д. [Козловець, 2009: с.136] Детериторізацію змінює ретериторізація. І хоча їх структура вже теж з натягом підпадає під оригінальне розуміння, такі ідентичності все-таки можуть виступити стабільними «острівцями безпеки», що дозволяють індивідам зберігати свою самість і не зійти з розуму в цьому безладному світі. Оскільки сама по собі групова ідентичність має досить високу ступінь абстракції для задоволення потреби в стабільності, а ідентифікація з чимось конкретним, як наприклад, містом, відбувається на локальному рівні, де все постає виразно, то саме місто постає гарною основою для заземлення.

Крім того, висмикуючи індивіда зі звичних йому стабільних соціальних конструкцій, постмодернізм відмовляється від Я-центрованого існування суб'єкта і поширює його відповідальність на весь світ соціального – соціально контекстуалізований індивід існує в єдності зі своїм оточенням. У цій єдності «інші» постають не як «чужі», але в якості просто інших, таких що відрізняються, різноманітних, з яких і складається світ. А де, як не в місті з властивою йому повсюдною взаємодією, індивід буде контекстуалізуватися?

Згідно з цими міркуванням, однією з форм ідентичностей для «заземлення» сучасного дрейфуючого в тумані індивіда може виступити міська ідентичність.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Історико-соціологічний огляд уявлень про ідентичність показав, що різноманітні підходи до визначення «ідентичності» існували з часів Аристотеля, розвивалися філософами Нового часу, що обумовило поліпарадигмальність дискурсу. Закладена тенденція не заганяти розгляд

ідентичності ні в семантичній, ні в предметній обмеженні, могла послужити умовою для подальшого багатостороннього розвитку дискурсу.

Призвідником дискусій виступив Е. Еріксон в 1959 році, сформувавши класичне розуміння «ідентичності» в рамках динамічної психології. Психологічні та соціологічні концепції об'єднує звернення до соціалізації і статусно-рольових теорій особистості.

У всьому їх різноманітті, підходи до вивчення ідентичності можна об'єднати в три групи – інтеракціоністські, конструктивістські і постмодерністські. Якщо символічний інтеракціонізм надав ідентичності властивостей гнучкості, то конструктивізм, під впливом постмодерністської деконструкції модерності, проголосив ідею множинних ідентичностей, які становлять певну загальну ідентичність, що знаходиться в перманентному перегляді. Постмодерністський підхід проголосив плюралістичний догмат і заперечив можливість формування стабільних ідентичностей: ідентифікаційний процес в «текучому» світі не має кінця.

Однак патологічна індивідуалізація наділяє індивіда якоюсь «шизоїдністю», адже світ буквально вислизає з його рук, не залишаючи на що спертися. Випливаючі з цього тривоги і протиріччя визивають кризу особистісної самоідентифікації, і шляхи вирішення цієї дилеми можуть бути знайдені саме у відносно стабільних ідентифікаційних структурах, вплив яких, не дивлячись на все вище сказане, зростає останнім часом.

Однією з таких структур може виступити міська ідентичність.

Розділ II. КЛАСИЧНІ І НОВІТНІ СОЦІОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ МІСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Як вже зазначалося раніше, звернення саме до міста в контексті вивчення ідентичностей не є найпопулярнішим напрямком. Ідентичність найчастіше визначається через інші спільності: національні, етнічні, професійні. Історична контекстуальність вивчення ідентичності у вітчизняній традиції припускала більшою мірою фокусування на національних і етнічних ідентичностях, в той час як місто як умова формування локальної ідентичності зацікавило дослідників не так давно – зі зростанням інтересу до міських досліджень і урбаністики. При цьому, судячи з кількості опублікованих статей, фіксується зниження популярності даної тематики. [Щербак, 2020]

У контексті даної роботи варто не тільки провести теоретичний огляд феномена, а й обґрунтувати актуальність вивчення міської ідентичності в постмодерному світі.

2.1 Феномен міської ідентичності: традиції дослідження

Місто, як результат взаємодії городян і простору, цікавило дослідників різних дисциплін: соціологів, архітекторів, істориків, культурологів, філософів. Відштовхуючись від їх предмету дослідження, представники цих наук протягом довгого часу напрацьовували матеріали, що зачіпають тематику існування людини і міста.

Класикою міської тематики справедливо вважається Макс Вебер і його робота «Місто» [Вебер, 2017], яка включала в себе аналіз різних міст. Для нього ключовою характеристикою визначення міста була наявність міської громади – такої специфічної спільноти, яка відрізняється від інших детермінацій. Основою для існування цього союзу є розуміння городянами єдності міського простору і їх умов існування в ньому, що виражається «характером корпоративності» і може бути проінтерпретовано як міська ідентичність.

Чому до Вебера дослідники обходили стороною тему міської ідентичності? Можна припустити, що це пов'язано з тим, що місто довгий час не розглядалося як окремий об'єкт, відмінний від суспільства в цілому: з самої появи соціології як науки воно часто і розумілося як втілення цього суспільства. Так, у багатьох класичних концепціях різниця між сучасним і традиційним суспільствами ілюструвалася саме через протиставлення міського і сільського життя. Така логіка представлена в типах соціальної солідарності Е. Дюркгейма: механічна солідарність в традиційних суспільствах, органічна – в сучасних, в яких легко вгадуються саме міста. У Ф. Тьонніса *Gemeinschaft* і *Gesellschaft* так само можна порівняти з общинним, традиційним способом життя і сучасним відповідно, з усіма притаманними їм ознаками [Мусієздов, 2013]. Крім принципу ототожнення міського життя з сучасним суспільством і навпаки, в ідеях авторів простежується тенденція до відчуження людей один від одного в міру «осучаснення». Така інтерпретація унеможливорює виділення якої б то не було міської ідентичності – до тих пір, поки міське життя розуміється як життя усього сучасного капіталістичного суспільства, специфіка самого міста просто випадає з поля зору.

Специфіка взаємодії індивідів в міських просторах цікавила Г. Зіммеля і його послідовників. Розглядаючи проблему відчуженості, він стверджував, що менша залученість людини в навколишню дійсність, індивідуалізм, недружелюбність є результатом психологічного захисту як відповіді на емоційні перевантаження, викликані стресом від вимушеного проживання великої кількості людей на обмеженій території. Якщо у М. Вебера місто стає містом завдяки наявності міської спільноти, то у Г. Зіммеля ключовою ознакою функціонування міста виступає продукування винахідливих міських індивідуалістів.

Ці ідеї були продовжені представниками Чиказької школи. Місто виявляється за визначенням гетерогенним, таким, що складається з різних спільнот, які намагаються вибороти своє місце під сонцем. Таким чином, в класичних соціологічних концепціях тільки М. Вебер допускав можливість

формування міської спільності як деякої єдності, потенційного об'єкта для ідентифікації.

Проте, люди досить однозначно відчують специфіку жителів різних міст, яка може проявлятися на різних рівнях: від специфічного сленгу, стилю одягу до манери водіння і форм соціальної активності.

Сформовані теоретичні протиріччя можуть бути вирішені через звернення до сучасних, більш гнучких теорій, що допускають інтерпретацію ідентичності не тільки в термінах приналежності до своєрідних аналогів первинних груп з безпосередніми взаємодіями її членів, але й визнають її віртуальність, уявленість. Б. Андерсон вказує: "Будь-яка спільнота, більша за первісне поселення з безпосередніми контактами між мешканцями, є уявленою. Спільноти потрібно розрізняти не за їх справжністю чи несправжністю, а за манерою уявлення" [Андерсон, 2001: с.23]. Значить говорячи про міську ідентичність ми повинні розуміти її «уявлений» характер. Будучи предметом усвідомленого вибору, що вона може запропонувати як об'єкт для ідентифікації?

При вивченні феномена міської ідентичності неможливо ігнорувати складність і багатогранність процесів, що притаманні містам: глобалізація змінює ролі міст в світовому контексті, впливає на розвиток конкуренції, на міграційні процеси, вносить свої правки в трансформацію міського соціокультурного простору. Такі аспекти ускладнюють виділення предмета: зосередитися виключно на одному аспекті або, навпаки, на вивченні всього і відразу? Тому для оптимізації міський дискурс ідентичності пропонує розрізняти три види: міську ідентичність, ідентичність міста і ідентичність з містом [Дягилева, 2013].

Ідентичність міста являє собою уявлення про місто, як про саму сутність, що володіє своїми специфічними якостями, подібностями або відмінностями в порівнянні з іншими містами. Е. Рельф підкреслює значимість ідентичності місць, стверджуючи, що: «Існує глибока людська потреба в асоціаціях зі значущими місцями. Якщо ми вирішимо ігнорувати цю потребу

і слідувати за силами «безмісцевості», то у майбутньому зможе існувати тільки середовище, в якому місця просто не мають значення. Якщо, з іншого боку, ми вирішимо відгукнутися на цю потребу і подолати «безмісцевість», тоді існує потенціал для розвитку середовища, в якій місця призначені для людини, де вони відображають і збільшують різноманітність людського досвіду» [Relph, 1976: с. 147]. Таким чином, ідентичність міста тісно взаємопов'язана з феноменами бренду та іміджу міст. Для кожного міста знайти свою автентичну і самобутню ідентичність в «placeless world», де одні і ті ж бренди зустрічаються на кожній головній вулиці, є складним завданням.

Повсюдний розвиток цього підходу представлено безліччю кейсів брендування міст. Народні хвилювання, хаос і викликана багатьма факторами іміджева криза в Нью-Йорку 1970-х років були куповані маркетинговою кампанією, відомої як «Я люблю Нью-Йорк», що перетворила його з «брудного робочого міста» в «місто, сприятливе для жителів і туристів». Нідерландська кампанія «I Am / sterdam» в 2004 році успішно підвищила обізнаність про місто і зміцнила його позиції серед основних конкурентів [Цапук, 2015].

Якщо наступний тип ідентичності відноситься до соціальної ідентичності особистості, то ідентичність з містом являє собою частину персональної ідентичності і відсилає до психології. У такому випадку місто постає контекстом особистої біографії індивіда: де він народився, проживав протягом певної кількості часу, мав або не мав будинок, широку мережу соціальних зв'язків, де він був задоволений або незадоволений наявними в місті ресурсами.

«Міська ідентичність» зосереджується на уявленні індивідів про себе як про містян цього конкретного міста, яке наділяє їх загальними характеристиками. З точки зору даної роботи найбільш підходящим здається звернення саме до категорії «міської ідентичності».

Для визначення дефініції «міська ідентичність» Дягілева виділяє ряд властивих їй характеристик. Так, важливо відзначити її колективну соціальну

природу: індивід буде довготривалі стабільні відносини з міською спільністю як з великою соціальною групою, які обумовлюють його ставлення до цієї групи в цілому, до «імені» групи, до її сприйняття іншими, до «своїх» і «чужих», визначає групові цінності і норми, встановлює поведінкові патерни і так далі.

Крім того, будучи соціокультурним конструктом, вона являє собою результат соціалізації та адаптації індивідів на певній території, які супроводжуються засвоєнням і виробництвом соціокультурного ресурсу: норм, традицій, системи символів, стилю життя його жителів.

Будучи носієм міської ідентичності, індивід буде ідентифікувати себе з міською спільністю як з великою соціальною групою, відмінною від інших подібних спільнот відповідно до логіки «ми», «вони».

При цьому територія хоч і є важливим, але зовсім не обов'язковим фактором: виїхавши за межі міста індивід може довгий час зберігати свою міську ідентичність. Так, О. Мусієздов стверджує, в контексті дослідження міських ідентичностей місто потрібно розглядати не як територіальне утворення, але як своєрідну «культурну форму» [Мусієздов, 2013]. Дотично до територіального аспекту слід зазначити, що він також пропонує 3 системи класифікації, щоб визначити в яких координатах можна протиставляти міську ідентичність іншим елементам в рамках соціологічного аналізу [Мусієздов, 2008]. Так, в залежності від точки зору того або іншого дослідника, місто може бути протиставлене селу, іншим містам чи столиці. В даному випадку підставою для протиставлення і в принципі для твердження про існування тієї чи іншої міської ідентичності як унікальної, відмінної від інших, є як фізичний, так і соціальний простір. Соціальні відмінності впливають з фізичних: люди хочуть селитися, проживати і ідентифікувати себе з територією, яка характеризується певним іміджем, доступом до благ, цінностями і стилем життя, характером праці і так далі. Вплив місця проживання на формування індивідів проявляється в їх відмінності як «жителів певних населених

пунктів»: житель міста при певних обставинах може розрізнити жителя села чи приїжджого зі столиці і навпаки.

Формування міської ідентичності обумовлено факторами трьох видів: стабільними (місце розташування, кліматичні умови, історія), мінливими (соціально-демографічні характеристики, зовнішній вигляд міського середовища, культурний капітал, економічний стан його жителів) і символічними (образ міста, міська система символів, знакові місця, події і особистості, специфіка комунікації всередині спільноти).

Трансляція засвоєної міської ідентичності відбувається через демонстрацію типових поведінкових патернів, способу життя, через відкриту демонстрацію приналежності до міського товариства, через використання специфічної міської лексики і топонімів, підтримання обрядових традицій, участь в заходах щодо поліпшення міського середовища. Так, наприклад, харків'янин, що повернувся після святкування дня міста, в футболці «Я люблю Харків», куплений на «Барабані», який шукає в шафі вільний «тремпель», транслюватиме свою міську ідентичність відразу на декількох рівнях.

Але чи однаково всі індивіди, що мешкають на певній території, транслюють свою приналежність до міста? Чи можна окреслити міську ідентичність в таких рисах, що будуть справедливими по відношенню до всіх представників певної міської громади? Чи однаково вони інтерпретують свій зв'язок із нею і від чого це залежить?

2.2 Трансформації міської ідентичності в постмодерному світі

Повертаючись до необхідності розгляду існуючих підходів в ракурсі пошуку відповіді на питання про «порятунок» постмодерного заблукалого індивіда слід розглянути постмодерні концепції. Згадані раніше «культурність», «уявленість», «символічність» міської ідентичності уходять корінням саме в постмодерне розуміння міського простору і процесів, які там відбуваються.

Першим автором, який вирвав тему міської ідентичності з фокуса класичного її розуміння і вивів міські дослідження на постмодерний, інформаційний рівень, став Мануель Кастельс [Мусієздов, 2013]. Описуючи інформаційну епоху, він розділив дві просторові логіки – логіку простору місць і логіку простору потоків. Будучи простором потоків, сучасне суспільство виділяє міста як в тій чи іншій мірі привілейовані місця, в яких з великим успіхом можуть переміщатися різні ресурси, такі як інформація, робоча сила, фінанси і так далі.

Рівень залученості індивідів у простір потоків визначає їх приналежність до однієї з двох груп: «космополітичних еліт» і «локальних мас», що відрізняються прив'язкою до місця. «Еліта» має можливість включатися в потоки завдяки володінню певним ресурсом: професіями, знанням мов, в той час як «маси» через неволодіння цим залишаються «локальними». З цією ідеєю також погоджується З. Бауман. Шерон Зукін зауважує, що важливість відображення міської ідентичності зростає пропорційно зі збільшенням культурних ресурсів. В її інтерпретації автентичність і вираженість міської ідентичності може бути інструментом влади: нібито вона дозволяє індивіду претендувати на моральну перевагу [Зукин, 2018: с.64].

Його ідеї багато в чому виявилися подібними з різними напрямками, такими як постмодерністський неомарксизм, Лос-Анджелеська школа, дослідження «креативного класу».

Класичні міські концепції розглядають місто як ресурс, який цікавить багатьох груп і змушує їх вступати в боротьбу за нього, тоді як більшість постмодерністів визначають місто як ресурс, який стає бажаним саме через дії зацікавлених городян. Так, згідно з Х. Молочем і Д. Харві, формування міської ідентичності пов'язано з капіталістичними відносинами, а сама вона є засобом для легітимації виробництва і споживання. [Мусієздов, 2016] Крім того, постмодерне суспільство продукує і продукцію культурного рівня – знаки, символи, образи, які так само стають об'єктом споживання.

Втілюючи установки постмодерності представники Лос-анджелеської школи в особі Майкла Діра і Стівена Фласті [Мусієздов, 2016] підкреслюють неминучу залученість міста в світову економіку: при вивченні всього, що стосується міста, повинен враховуватися глобальний контекст. Не можна ігнорувати вплив участі в фінансових і інформаційних потоках, у виробництві та споживанні, конкурування з іншими містами. Економічна глобалізація сприяє соціальній поляризації.

Не можна не відзначити принципову важливість інформаційно-технологічної складової життя міста в постмодерному світі. З одного боку, можна сказати, що технології збільшують прірву між зайнятими у виробництві та споживанні «елітами» і переважно обслуговуючими «масами», оскільки вони призводять до меншої комунікації і до вибудовування кордонів. З іншого боку, це також активізує виробництво відмінностей між містами і внутрішньоміськими групами, дозволяє говорити про нові форми колективності і про вибудовування двох видів міської ідентичності – космополітичної та локальної.

Той факт, що подібні напрямки залишаються обділеними належною увагою вітчизняним соціологічним знанням, ставлять концептуалізацію феномену міської ідентичності не в найвигіднішу позицію. Очевидна необхідність теоретичного обґрунтування та емпіричної апробації існуючих підходів, якими на території України займаються невелика кількість вчених, зосереджених в більшій мірі на своїх містах.

На території сучасної України налічується 443 міста, з яких 3 міста-мільйонника і 24 обласних центри. Здається справедливим те, що деякі з них також вимагають наукової обробки для отримання об'єктивної інформації про них – в цьому зацікавлені в рівній мірі як науковці, оскільки це буде сприяти теоретичному зміцненню, так і представники міст, зважаючи на загальну корисність інформації про міські процеси, відносини і інше.

2.3 Дослідження міської ідентичності жителів українських міст (на прикладі дослідження міської ідентичності молоді м. Дніпро)

Здається, що найбільш повно ця тема розроблена в Олексія Мусієздова [Мусієздов, 2016], який займається концептуалізацією і дослідженнями, що стосуються міських ідентичностей Харкова і Львова, а конкретно – досліджує їх саме в дусі постмодерного розуміння, задіє логіку розмежування «космополітичних еліт» і «локальних мас», які по-різному продукують міську ідентичність. При цьому для конкретизації розмежування і для визначення основи для виділення «космополітичних еліт» автор звертається до ідей Річарда Флоріди і до виділеного їм «креативному класу». Аналізуючи відмінності в трактуванні «креативних індустрій», О. Мусієздов адаптує їх до українських реалій і вказує, що в його дослідженні до креативних «космополітичних еліт» відносяться: архітектори, дизайнери, митці, ІТ-фахівці, журналісти, вчені світового рівня, яким доступна мобільність, тому вони не так сильно прив'язані до місця. У свій час «локальні маси» – робітники і представники професій у сфері сервісу, які мають менше можливостей до мобільності. В дослідженні підтвердилася гіпотеза про різницю в способі інтрерпретації свого зв'язку із містом, але також було висунуте припущення щодо більшої кількості факторів, що впливають на це.

Д. Рижкова розглядає міську ідентичність крізь призму феномену *Homo Urbanus* де місто розглядається як хронотоп єдності міста-спільноти (спільноти жителів міста, які існують в часі) і міста-території (просторові архітектурні форми, міська інфраструктура і так далі) [Рижкова, 2018: с. 3-4]. Обидві ці категорії нерозривні і впливають одна з іншої. Через цю просторово-часову специфіку авторка виділяє теоретичну модель поділу жителів міста на два «ідеальні типи»: просто жителів міста і містян. Залежно від ступеня прийняття міських правил і способу життя, індивід може бути віднесений до містян у разі, якщо він включений в життя міста, або до «байдужих» жителів міста. Таким чином, «містяність» індивіда залежить від ступеня прийняття і трансляції міської ідентичності.

Можна помітити, що в обох випадках мова йде про певну класифікацію містян в залежності від ступеня залученості в продукування міської ідентичності (в разі дослідження Рижкова) або способу її інтерпретації (в разі Мусієздова). В принципі це добре співвідноситься з постмодерним поглядом на місто не як на місце існування цілісної міської спільноти, але як на місце співіснування або навіть боротьби за Лефеврівське «право за місто» кількох спільнот, що трохи відрізняються: будь то «містяни» і «жителі міста» або «еліти» і «маси». Можна дійти висновку, що сучасна міська ідентичність повинна вивчатися з урахуванням різнобічних аспектів, які можуть мати на неї вплив. Тобто ми можемо говорити про існування міської ідентичності, але її дослідження ускладнюється ще більшою кількістю чинників, ніж згадувалося раніше.

З урахуванням описаної теоретичної бази розглянемо результати теоретико-прикладного дослідження міської ідентичності жителів м Дніпра. Завданням було виявлення суб'єктивного аспекту практики відносин індивіда і міської ідентичності, тому очевидно, що для отримання результатів використовувався якісний підхід. Було вирішено адаптувати інструментарій О. Мусієздова з дослідження «Міська ідентичність у (пост)сучасному місті (приклад Харкова та Львова)» і інтерпретувати його під наші наукові потреби.

Тема: Міська ідентичність жителів м. Дніпро: складові зв'язку з містом

Проблема: Предметна сторона нашої проблеми проявляється в соціальній дезорганізації і відсутності стабільності в місті. Крім того, що Дніпро вважається містом, що вмирає, воно також стабільно займає високі позиції в рейтингах, які стосуються маргінальних форм поведінки. Так, в 2020 році Україна посіла перше місце за рівнем злочинності серед країн Європи згідно з рейтингом Numbeo [Europe: Crime Index by Country, 2020], а Дніпро, в свою чергу зайняв вищу позицію серед найбільш злочинних мегаполісів. Можна припустити, що одним з факторів, які провокують містян до маргінальної поведінки, є відсутність соціальної відповідальності перед спільнотою: якщо вони не позиціонують себе як його членів, або ж взагалі не

відчувають існування міської спільноти, з якою можна себе ідентифікувати, то нема про що і піклуватися, адже «і я – не я, і хата не моя».

В таких умовах актуалізується потреба вивчення різних аспектів міського життя, в тому числі й міської ідентичності. Згідно з цим формується гносеологічний вимір проблеми: а що взагалі відомо про дніпровську міську ідентичність? Можливо, її взагалі немає ні в яких проявах і городяни ідентифікують себе на інших територіальних і культурних рівнях? Здоровий глузд говорить, що вона все ж є, але потребує вивчення своїх специфічних особливостей.

Теоретичний об'єкт: міська ідентичність молоді м. Дніпро.

Емпіричний об'єкт: жителі м. Дніпро віком 20-30 років.

Предмет: фактори, які впливають на зміну інтерпретації молоддю м. Дніпро образу міста і їх міської ідентичності, а також на включеність в її продукування

Мета: описати фактори, які впливають на зміну інтерпретації молоддю м. Дніпро образу міста і їх міської ідентичності, а також на включеність в її продукування узгодити з предметом

Завдання:

1. Перевірити наявність ідентифікації дніпрян з міською спільнотою.
2. Виміряти включеність індивідів в продукування міської ідентичності.
3. Виявити відмінності в інтерпретації міста і образа «справжнього дніпрянина» представниками різних груп.
4. Описати фактори, що впливають на зміну інтерпретації образу міста і міської ідентичності, а також на включеність в її продукування.

Гіпотези:

1. Дніпряни загалом ідентифікують себе з міською спільнотою.
2. Дніпряни є включеними в продукування міської ідентичності

3. Включеність дніпрян в продукування міської ідентичності відрізняється в залежності від приналежності до представників «космополітичних еліт» чи «локальних мас»

4. Інтерпретація дніпровської міської ідентичності жителями міста відрізняється.

4.1 Інтерпретація дніпровської міської ідентичності відрізняється в залежності від приналежності до представників «космополітичних еліт» і «локальних мас».

4.2 Інтерпретація дніпровської міської ідентичності відрізняється в залежності від територіальної специфіки.

Процедурний блок: Для даного дослідження було обрано метод напівформалізованого інтерв'ю. Брак знань про об'єкт дослідження зумовив вибір розвідувальної стратегії для дослідження з можливим подальшим висуненням додаткових гіпотез. Незважаючи на конкретне теоретичне і прикладне підґрунтя, планувалося виділити і інші чинники, що впливають на зв'язок з містом.

Відбір об'єктів для інтерв'ювання передбачав пошук людей, включених приблизно в один контекст. В даному випадку доречним є припущення, що старше покоління буде також відрізнятися в інтерпретаціях, причиною слугують більшою мірою світоглядні причини. Для іншого дослідження можна винести гіпотезу про відмінності зв'язку з містом в залежності від віку переживання подій 2014 року через регіональну специфіку. У даному випадку сконцентруємо увагу на віковій групі 20-30 років, представники якої вже могли сформуватися в суспільстві, але при цьому вони застали більш менш однаковий історичний контекст.

Вибірка теоретично обґрунтована, щоб зачіпати певні категорії і властивості для пошуку зв'язку між ними. Тобто до потенційних респондентів висувалося кілька основних критеріїв: вони повинні були з дитинства проживати в м. Дніпро і їх вік повинен становити 20-30 років. Далі в залежності від виду діяльності вони поділялися на категорії «космополітичних

еліт» (далі - еліти) і «локальних мас» (далі - маси). Також до уваги бралися такі характеристики як місце проживання, включеність в культурне життя і інше.

Дослідження було проведено з 10 по 17 травня 2021 року за допомогою інтерв'ю по телефону і з використанням платформ для відеозв'язку. Технічними засобами виступили телефон і комп'ютер, за допомогою яких здійснювався зв'язок і аудіо/відео запис для подальшої інтерпретації отриманої інформації (див. Додаток 2).

Вибіркова сукупність становила 10 осіб, з яких 6 представників «еліти» і 4 представники «мас». Рекрутинг респондентів проводився за допомогою розміщення запрошення для участі в дослідженні в соціальній мережі. На першому етапі бажання взяти участь проявили 23 людини, з яких 9 було відсіяно на першому етапі, оскільки вони не підійшли за одним з критеріїв. В подальшому ще 4 респондента не змогли взяти участь.

Нижче представлена **теоретична інтерпретація** понять.

Міська ідентичність – форма самовизначення індивіда на рівні зв'язку з містом як з «уявленою» спільнотою; відчуття себе городянином саме цього міста. Може відрізнитися за включеністю в її продукування та інтерпретацією містянами.

Космополітичні еліти – жителі, що тісно включені в простір потоків і володіють великими культурними ресурсами (професія, кваліфікація, володіння мовами і так далі), вихідці з «креативної індустрії». В даному дослідженні включають: архітекторів, дизайнерів, митців, IT-фахівців, журналістів, вчених світового рівня, яким доступна мобільність, тому вони не так сильно прив'язані до місця.

Локальні маси – жителі, меншою мірою включені в простір потоків; не такі мобільні, а тому – локальні.

Включеність в продукування міської ідентичності – залученість в інформаційний та соціально-комунікативний простір міста; готовність приймати і транслювати міську ідентичність на різних рівнях.

Інтерпретація міської ідентичності містянами – суб'єктивне сприйняття образу «справжнього дніпрянина» і наділення його певними смислами.

Емпірична інтерпретація:

На підставі опрацьованої літератури були виділені основні критерії, за допомогою яких можна виміряти категорії «включеність в продукування міської ідентичності» і «інтерпретація міської ідентичності містянами».

«Включеність в продукування міської ідентичності»:

1. Співвідношення себе з уявленнями про жителів міста.
2. Гордість за місто чи своїх співвітчизників
3. Соціально-культурна обізнаність в міській тематиці
4. Відповідальність

«Інтерпретація міської ідентичності городянами»:

1. Уявлення про «містян»
2. Уявлення про «справжнього дніпрянина»

Операціоналізація понять:

Індикатор	Питання
Співвідношення себе з уявленнями про жителів міста	<p>1. Чи вважаєте ви себе дніпрянином? Чому ви так вважаєте?</p> <p>2. Як ви вважаєте, за яких обставин відчуття себе дніпрянином може посилюватися?</p> <p>3. З огляду на описаний вами образ «справжнього дніпрянина», скажіть, наскільки ви особисто відповідаєте цим характеристикам? В яких моментах ви проявляли себе</p>

	як «справжній дніпрянин» і в чому це, на ваш погляд, виявлялося?
Гордість за місто чи своїх співвітчизників	3. Чи можете ви сказати, що коли-небудь пишалися своїм містом? Якщо так, то за яких умов?
Соціально-культурна обізнаність в міській тематиці	4. Чи знаєте ви щось про місто, його історію, культуру? Цікавилися коли-небудь такою інформацією? Чи можете ви назвати себе обізнаним про історію міста, його традиції? 5. Як ви вважаєте, чи властиве вам транслювання будь-яких «типово» дніпровських моделей поведінки?
Відповідальність	6. Які проблеми, що стосуються міста Дніпра ви можете виділити? Що вам не подобається? 7. Хто повинен займатися вирішенням цих проблем? 8. Чи робили конкретно ви щось для вирішення цих проблем? Якщо так, то що саме?
Уявлення про «містян»	9. Якими особливостями в цілому відрізняються міські жителі?

	Чим відрізняються від, наприклад, жителів сільської місцевості?
Уявлення про «справжнього дніпрянина»	<p>10. Хто такий по-вашому «справжній дніпрянин»? Спробуйте його описати: чим він займається? Як проводить вільний час? Яких цінностей і поглядів дотримується?</p> <p>11. Уявіть людину, яка втілює образ «справжнього дніпрянина». Уявіть, що вона зайшла у приміщення, де ви зараз перебуваєте. Як би ви описали її зовнішність? Ходу? Поведінку?</p> <p>12. Порівняйте дніпрян з жителями інших міст. З жителями яких міст проявляється найбільша схожість, а з ким найменша?</p>

Таким чином, інструментарій для дослідження – гайд для глибинного інтерв'ю, складався з 2 змістовних блоків і одного блоку для збору загальної інформації про респондента: включеність в простір потоків, питання про вид діяльності, місце проживання і інше. В цілому гайд інтерв'ю включав 19 питань. Інструментарій був складений також російською мовою в зв'язку зі специфікою регіону (див. Додаток 1).

Результати:

Отже, перед початком дослідження було поставлено ключове дослідницьке питання: що ж впливає на зміст міської ідентичності у дніпровських містян?

В результаті бесід з респондентами була отримана інформація, яка дає змогу підтвердити гіпотезу про ідентифікацію себе з міською спільнотою, гіпотезу про включеність містян в продукування міської ідентичності, про відмінність ступеню включеності і гіпотезу про наявність відмінностей в інтерпретаціях зв'язку з містом. Вони дійсно відрізняються, і закономірності, які простежуються у відповідях різних містян, і дозволяють нам описати кілька ключових відмінностей і припустити, на чому вони базуються.

В даному дослідженні знову, як і в дослідженні О. Мусієздова, підтвердилося припущення про відмінність в інтерпретаціях представників «космополітичної еліти» і «локальних мас», проте, очевидно, змістовне наповнення цих відмінностей буде відрізнятися через специфіку міста. Так, міркування респондентів гуртувалися на різних логіках розуміння того, що означає бути дніпрянином і хто такий «справжній дніпрянин», проте простежувалися і загальні закономірності.

Так, в цілому при відповіді на питання, про те, **чи відчують вони себе дніпрянами**, майже всі відповіли стверджувально. Респонденти використовували твердження «я дніпрянин, тому що я тут живу» в 8 випадках з 10, з меншою, але не критично, частотою зустрічалося «я дніпрянин, тому що я тут народився і виріс» – 6 випадків, «тому що я відчую себе «своїм»» – 4 випадки. Також зустрічалися варіанти «дніпрянин – той, хто активно взаємодіє з містом» («...болел за «Днепр»», «В том плане, чтобы следить за новостями города, ходитъ на городские праздники, носитъ футболку «Я люблю Днепр»...»). У двох випадках респонденти заперечували свою ідентифікацію з дніпрянами, при чому в одному з випадків це просто аргументувалось відмінністю між загальною ідентичністю дніпрянина і ідентичністю дніпрянина, який проживає в центрі міста, на чому ще буде зроблений акцент.

При цьому простежується чітка тенденція в тому, за яких умов це відчуття посилюється. Є дві версії: при контакті зі співвітчизниками на нейтральній території («Мне кажется, что ощущение своей принадлежности

выражается по-разному на разных уровнях отдаленности от непосредственно места твоей этой принадлежности. Например, в Киеве чуть более ярко чувствуется, что я из Днепра. Во Львове уже очень ярко...», «Когда в компании людей из разных мест начиналось обсуждение наших семей или того, как мы скучаем по своим родным городам и странам – в такие моменты особенно чувствовалась связь с людьми из моего города», «Когда я встречаю днепрян на нейтральной территории. Например, в другом городе, или за границей. Всегда приятно среди множества «чужих», выделить «своего»»), і при об'єднанні городян під час різних заходів («Когда стоишь на стадионе и кричишь с толпой «Только Днепр только победа», то хочешь, не хочешь почувствуешь себя частью этого сообщества», «На мирных митингах против Филатова и Корбана. Прикольно было ощущать єдність в 2014 на Майдане в Парке Глобы»). Обидва ці фактори в рівній мірі властиві обом групам.

Відповідаючи на питання про гордість за своє місто, респонденти зверталися до успіхів спортивних клубів та культурних діячів. Вплив об'єктів гордості на ступінь відчуття себе дніпрянином стосується позитивних змін в місті і дій жителів на початку 2014 року («Еще когда в 2014 все остались более-менее адекватными, хотя, когда все только-только началось, казалось, что наши тоже сойдут с ума как в Донецке. ...тогда все резко себя украинцами почувствовали, но я лично и нашими гордился, потому что ощущалось, что мы неожиданно как-то поадекватнее оказались», «В начале 2014, когда Днепр не дал зайти в себя русским боевикам. ... Несколько моих знакомых в тот момент ушли защищать мой город. В такие моменты ты гордишься за город, за людей, которые живут здесь и принимают решения»). При чому про це говорили представники «еліт», в той час як «маси» не виражають особливої гордості і в цілому мали більш песимістичні настрої з приводу міста і його жителів. Можна сказати, що «еліти» частіше проживають в місті, тому що воно їм дійсно подобається («В общем, это то, почему я горжусь Днепром, хотя, я могла бы ещё долго продолжать, как по мне»,

«...есть куча городов, которые богаче, больше или чище и опрятнее, но для меня это по-другому»), а «маси» змушені залишатися і миритися з усім, що їх не влаштовує у зв'язку з відсутністю ресурсів, які потрібні для переїзду. Також представникам «еліт» більш характерна включеність в глобальні інформаційні та культурні потоки, які забезпечують їм більший маневр в порівняннях з іншими містами, а гордість виступає одним з інструментів для захисту своєї ідентичності.

В контексті історично-культурної обізнаності в міській тематиці, всі респонденти назвали себе в тій чи іншій мірі обізнаними в цій сфері, але цей критерій не виносився як такий, від якого залежить наділення індивіда дніпровською ідентичністю. При цьому соціальну обізнаність (використання специфічної лексики, прийняття поведінкових патернів) багато з респондентів виділили як щось важливе, помічаючи, що це робить життя в місті простіше, комфортніше, іноді безпечніше (*«...они говорят, что у меня сразу походка «местная» становится. Такая, немного устрашающая, чтобы показать, что ко мне лезть не нужно»*, *«...всякие локальные штуки доказывают людям, что ты не «какой-то там», а свой. А если ты этого не делаешь, то и относится могут по-другому. Когда «шаришь», то иногда уважать могут. Бывают же ситуации, когда ты приехал не на свой район, и местные заставляют «пояснять», кто ты такой и что здесь делаешь»*).

Відмінності проявилися в трактуванні того, хто і за що повинен нести відповідальність в місті. Для початку, представники еліт частіше звертали увагу на проблеми соціальні (проблеми в організації культурного життя і в поведінці інших громадян), в той час як «маси» фокусувалися на проблемах практичних (погані дороги, ситуація з парковками, погана якість ремонту, незадоволеність політиками). При цьому, відповідаючи на питання про те, хто повинен брати на себе відповідальність за вирішення цих проблем, «еліти» висловлювали готовність допомагати і/або ж уже допомагали в минулому (*«Мне кажется, что я долгое время для города делал даже больше, чем он для*

меня»), а «маси» частіше відзначали провину виключно абстрактної «верхівки».

«Елітам» більш властиво боротися за місто через декілька причин. По-перше, вони відчують більший зв'язок з ним, тому відчують більшу необхідність не тільки в збереженні зовнішнього вигляду за допомогою підтримки чистоти і порядку, сортування сміття, а й у формуванні позитивного і доброзичливого суспільства. По-друге, вони більшою мірою звертають увагу на те, що їх оточує, тому що це може безпосередньо впливати на кількість і якість можливостей, які місто зможе їм надати, і на які вони звертали увагу.

Можемо зробити висновок, що ступінь прийняття ідентичності та фактори, що впливають на силу її відчуття в тій чи іншій мірі характерні всім групам, винятком у цьому випадку є ставлення до відповідальності. Деякі відмінності у відповідях можуть бути пояснені індивідуальними особливостями респондентів. Однак більш гостро відмінності виявилися під час обговорення **змістовного аспекту міської ідентичності**.

В цілому, описуючи **особливості міського життя** в порівнянні з життям в селі, всі говорили про більшу відкритість жителів міста і про традиційність сільських жителів, проте в той час як «маси» описували різницю тільки через якісь описові характеристики, «еліти» також звернулися до питання можливостей: в місті більше альтернатив для освіти, проведення дозвілля, культурного і професійного розвитку.

Наступна відмінність проявилася в різному погляді на «справжнього дніпрянина». На прохання описати його, «маси» реагували більш-менш точними описами конкретних образів, в той час як «еліти» поставили під сумнів існування конкретного образу «справжнього дніпрянина»: *«Это человек, который, в первую очередь, ощущает себя именно днепроном», «В индивидуальности самый сок. Смысл быть всем одинаковыми? Тогда у нас в городе будет скучно», «...настоящий днепрономин – это человек, который, во-первых, любит это место», «Фактически я не могу выделить определенный*

образ, потому что это скорее будет набор различных образов. И я даже не уверен, что он имеет конец».

При цьому одна респондентка виділила жартівливу класифікацію, де кожна категорія відрізняється характерними їй поведінкою і способом взаємодії з містом: «Дніпрянин-ортодоксальний єврей», «Дніпрянин-асимільований єврей», «Дніпрянин-заробітчанин», «Дніпрянин-модник», «Дніпрянин-іноземець», «Дніпрянка-утриманка», «Дніпрянин-сммшкік», «Наші батьки». Важливими аспектами тут виступає те, що, по-перше, «космополітичні еліти» кілька разів згадували те, що «справжніми дніпрянами» можуть бути не тільки місцеві, а й приїжджі, які можуть засвоїти міську специфіку (*«Настоящим днепрянином будет ... приезжий, много лет проживший здесь и считающий Днепр своим домом»*). Крім того, в цій класифікації є категорія «Наші батьки» – кажучи про «справжнього дніпрянина» всі використовували характеристики, які більше підходять для молодих людей, залишаючи старше покоління поза фокусом, або виділяючи його в інший образ.

М. Дніпро як таке зараз не має якогось певного «образу міста». Довгий час будучи закритим промисловим містом, воно не висувало особливих пропозицій для туризму – до 1987 навіть було закритим для відвідування іноземцями, а тому і не створювало потреби в конструюванні бренду міста з властивими йому особливостями. Це залишило відбиток на тому, що жителі не можуть керуватися готовими актуальними моделями, тому відмінності в інтерпретаціях можуть бути трохи сильніше, ніж очікувалося.

Крім уже зазначених типів, не можна не звернути увагу на територіальну складову. Дослідження дає привід говорити про різні смислові змісти міських ідентичностей умовних «центрових жителів» і «жителів районів», які одночасно є носіями певних загальноміських властивостей і більш локальних – районних. Можливо навіть мова йде не про специфіку конкретних районів, а саме про специфіку «міста поза центром».

Ці відмінності в різних образах «справжнього дніпрянина» вплинули на здатність співвідносити себе з ним. Одне і те саме місто може бути дуже близьким індивіду в одній його частині, і зовсім далеким в іншій. В такому випадку індивід може задатися логічним питанням: так а взагалі чи вважаюся я дніпрянином? Так сталося з однією респонденткою: *«Я відчуваю себе дніпрянином практично ніколи, незважаючи на те, що я здесь с рождения. В целом Днепр для меня – это центр Днепра, вот «центральной» я відчуваю себе особенно ярко.»*

Причому саме специфіка «жителів районів» здається більш проблематичною – в цьому вимірі така ідентичність має особливе значення, оскільки люди взаємодіють на локальному рівні і інтеракції не втрачаються в шумі різношерстого центру, а тому мають більшу вагу. У цей час центр постає міксером, який змішує особливості всіх заїжджих, приправляючи їх культурним життям, і частина цієї суміші потім повертається назад в свої місця проживання, забезпечуючи двосторонній зв'язок з усім містом в цілому.

Попросивши респондентів візуалізувати «справжнього дніпрянина», ніби вони зараз знаходяться в одному приміщенні, ми отримали його описові характеристики і від деяких представників «еліти». Загалом жителі міста описували дніпрян як «нейтральних», «стриманих», «середньостатистичних» (мається на увазі «таких, як усі інші»), «похмурих», *«Вот идет по улице человек, а у него выражение лица как у зомби, будто он где-то у себя в голове закрылся в своем мире, а того, что снаружи, не существует».*

Продовжуючи песимістичну традицію, «локальні маси» згадували типові нелегальні дніпровські практики, які вже досить міцно вкоренилися в умах містян: *«Настоящий дніпрянин хоть раз в жизни должен поработать на «Сбере»».*

При порівнянні з жителями інших міст, жителі Харкова і Одеси згадувалися як найбільш схожі з дніпрянами, а жителі міст Західної України – як найменш схожі. При цьому Київ в цьому відношенні кілька разів згадувався

як місто-гібрид, де є рівна ймовірність зустріти когось дуже схожого, а когось зовсім не схожого.

Таким чином, ми можемо дійти висновку, що в цілому респонденти ідентифікують себе з міською спільнотою.

Також можна зауважити, що містяни не в рівній мірі включені в продукування міської ідентичності. Хоча всі рівною мірою визнають важливість соціально-культурної обізнаності для комфортного життя в місті, «елітам» більш характерно пишатися містом і спільнотою, ніж «масам». Більш того, їм більш властиво брати на себе відповідальність у вирішенні зазначених ними міських проблем.

Інтерпретація респондентами образу «справжнього дніпрянина» показала, що в той час, як представники «мас» описують цей образ в конкретних категоріях (часто не схожих один на одного в зв'язку з відсутністю певного міфу міста), представники «еліт» ставлять під сумнів існування певного типу і наполягають на його множинності.

Серед факторів, що впливають на включеність в продукування міської ідентичності і на інтерпретацію образу «справжнього дніпрянина» виділимо приналежність до «космополітичних еліт» і «локальних мас», тобто вплив ступеню включеності в глобальні потоки: мобільність, вид діяльності визначали в цілому відкритість респондентів до сприйняття міста і його жителів. На інтерпретацію також вплинула територіальна специфіка.

Таким чином, ми можемо судити про складну структуру міської ідентичності жителів Дніпра, яка потребує подальшого вивчення. Виявлена різниця суб'єктивних відношень може бути використана для подальшої концептуалізації з метою пошуку способів для підняття образів міста і городянина в очах жителів.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

В класичних теоріях міста не розглядалися крізь призму їх специфіки, оскільки фактично просто прирівнювалися до сучасних суспільств. Вперше на

міські спільноти як на соціальні об'єднання, обумовлені саме міським простором, звернув увагу М. Вебер.

Специфіка взаємодії індивідів в міських просторах цікавила також Г. Зіммеля і представників Чиказької школи, проте, зазначаючи гетерогенність міських жителів, що підкріплялася конкуренцією, вони не допускали формування міської спільноти к єдності, об'єкта для ідентифікації.

Виходячи з цього, слід звернутися до сучасних концепцій, що визнають певну «уявленість» міських спільнот, які тепер не визначаються безпосередньою взаємодією своїх членів, але стають предметом усвідомленого вибору індивіда.

Під «міською ідентичністю» в цій роботі мається на увазі уявлення індивідів про себе як про жителів якогось конкретного міста. Вона формується під впливом певних чинників і транслюється в певний спосіб.

Постмодерна логіка наділила місто глобальним виміром і помістила його в світовий контекст: воно існує в двосторонній залежності від глобальних, культурних і фінансових потоків.

Звертаючись до «космополітичних еліт» і «локальних мас», О. Мусієздов досліджував різницю в продукуванні міської ідентичності представниками цих двох груп у постмодерних Львові та Харкові. Інструментарій цього дослідження було адаптовано до умов м. Дніпро, і з допомогою нього було проведено розвідувальне дослідження складових зв'язку з містом жителів м. Дніпро. В ході дослідження було досягнуто мети, а також головних завдань.

Загалом актуальність досліджень міських ідентичностей в постмодерному світі зумовлена необхідністю теоретичного обґрунтування та емпіричної апробації існуючих підходів в рамках постмодерного всезалежного світу.

ВИСНОВОК

Термін «ідентичність» увійшов в науковий обіг у 60-х роках ХХ століття, коли психолог Е. Еріксон організував його в самостійну наукову категорію, що інтегрувала в собі філософський, психоаналітичний і психологічний підходи. Відправившись у вільне плавання, «ідентичність» розвивалася в різних напрямках соціально-гуманітарного знання, але її багатогранність була закладена задовго до цього.

Поліпарадигмальність дискурсу може бути пояснена багатою історією формування підходів в рамках філософської думки, що заглиблюється корінням в Античність: «тотожність» Аристотеля, теоретизування філософів Нового часу в особі Р. Декарта, Дж. Локка, Д. Юма, Ф. Бекона та інших. Відмінності в трактуванні розмили семантичні і предметні обмеження і послуговували умовою для подальшого багатостороннього розвитку дискурсу не тільки в контексті різних наукових галузей, але і в рамках певних підходів.

Соціологічні і психологічні концепції поєднує звернення до соціалізації і статусно-рольових теорій особистості. Через цю призму феномен соціальної ідентичності трактували Дж. Мід, Т. Парсонс, Ч. Кулі, І. Гофман, Т. Лукман, П. Бергер, Г. Теджфел, Дж. Тернер, Е. Гідденс та інші.

Загалом, соціологічні підходи по вивченню соціальної ідентичності можна об'єднати в три групи – інтеракціоністські, конструктивістські і постмодерністські.

Символічний інтеракціонізм наділив ідентичність гнучкістю, а подальше звернення до множинності стало результатом постмодерністської деконструкції модерності. На хвилі постмодерністського вірусу ревізії модерності популярності набув конструктивістський підхід, який трактує ідентифікацію індивіда як триваючий інтерактивний процес. Постмодерністська перспектива все більше набирала обертів, вона розмила усвідомлення ідентичностей і проголосила плюралістичний догмат. Згідно постмодерністському підходу, в сучасному «текучому» світі процес

ідентифікації індивіда не має кінця, такий підхід заперечує можливість формування стабільних ідентичностей.

Таким чином, глобалізація призвела до виродження традиційного суспільства і до перетворення його в «суспільство ризику», що руйнує основи життя людей і стимулює розпад колективних ідентичностей. Ці процеси зумовили «підрив» стійкості, статичності категорії «ідентичності», перетворюючи її в нестійку структуру соціальних орієнтацій. Ця хиткість призводить до її динамічності і здатності змінюватися в найкоротші терміни під впливом різних факторів – в зв'язку з цим «новий індивід» відчуває перманентне почуття паніки, викликане швидкістю неперервного розмноження можливостей вибору.

Зростаючі можливості адаптивності ідентичностей, що впливають з цього, в умовах постсучасності обумовлюють важливість вивчення встановлених, аскрептивних ідентичностей як «острівців безпеки», найбільш стійких в динамічному постмодерному суспільстві.

Переживання цієї кризи може бути полегшено через звернення до стабільних форм ідентифікації – релігійних, національних, регіональних, локальних, серед яких можна виділити саме міську ідентичність.

І хоча певний час місто не розглядалося як простір зі своєю міською специфікою, на яку треба звертати увагу, М. Вебер започаткував звернення до міських спільнот крізь призму їх обумовленості саме міським простором. У свій час концепції Г. Зіммеля і представників Чиказької школи знову заперечили існування міської спільноти як єдності, придатної для ідентифікації. Проте, чому люди часом досить інтенсивно відчувають свою приналежність до міських спільнот?

Відповіді знаходяться у сучасних підходах, що відмовляються від прив'язки міських ідентичностей до безпосередньої взаємодії своїх членів і інтерпретують їх через категорії віртуальності і уявленості.

Під «міською ідентичністю» в цій роботі розуміється уявлення індивідів про себе як про жителів якогось конкретного міста, що формуються під впливом певних чинників і транслюються в певний спосіб.

В умовах сучасного контексту вкрай важливо враховувати всю динамічність і багаторівневність світу. Згідно з постмодерною логікою, місто розглядається як складова глобального середовища, що взаємозалежна від інформаційних, культурних і фінансових потоків.

В цьому ракурсі індивід постає не тільки жителем конкретного міста, яке і суб'єктом глобальних відносин, включеність в які може наділяти його певними рисами, через які він може по-різному взаємодіяти із містом і з міською спільнотою. Так, О. Мусієздов проводив дослідження різниці в продукуванні міської ідентичності жителями двох українських міст, користуючись концепцією Е. Кастельса про «космополітичні еліти» і «локальні маси».

В рамках цієї дипломної роботи було проведено схоже дослідження складових зв'язку з містом серед жителів м. Дніпро, яке дозволило зробити висновки про наявність певної різниці у зв'язку з м. Дніпро серед представників «космополітичних еліт» і «локальних мас», а також про змістовне наповнення цієї різниці – в цілому респонденти ідентифікують себе з міською спільнотою, але вони не в рівній мірі включені в її продукування, оскільки такі характеристики як відповідальність у вирішенні міських проблем і гордість за місто і спільноту більше притаманні представникам «космополітичних еліт». Крім цього, вони відрізняються інтерпретацією образу «справжнього дніпрянина» – не виділяють конкретний образ, а наголошують на різноманітності. Таким чином, приналежність до «космополітичних еліт» чи «локальних мас» впливає як на включеність в продукування міської ідентичності жителями м. Дніпро, так і на її інтерпретацію ними. Ще одним чинником відмінностей в інтерпретації стала територіальна специфіка міста, що поділяє образи містян на «центрових жителів» і «жителів району».

Постмодерний світ кидає суспільству безліч викликів, серед яких розпливчатість траєкторій, реактивна швидкість змін і нестабільність. Міська ідентичність як стійка форма ідентифікації може виступити «острівцем безпеки» для дрейфуючого індивіда, конструкцією, що дозволить йому бути більш впевненим на соціальному рівні.

Через свою багатогранність і багатовимірність феномен міської ідентичності жителів сучасних міст потребує подальших досліджень у безлічі аспектах, що в перспективі дозволить впливати не тільки на соціальне, а й на психологічне благополуччя індивідів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абельс Х. Интеракция, идентичность, презентация. Введение в интерпретативную социологию / Х. Абельс. – Спб: Алетейя, 2000. – 265 с.
2. Андерсон Б. Уявлені спільноти / Бенедикт Андерсон. – Київ: Критика, 2001. – 270 с.
3. Вебер М. Город / Макс Вебер. – Москва: Strelka Press, 2017. – 252 с.
4. Володіна К. О. Основні теоретичні концепції аналізу самоідентифікації / К. О. Володіна. // Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. – 2014. – №8. – С. 105–114.
5. Голоденко О. Аналіз теоретичних підходів до вивчення феномену ідентичності в соціогуманітарних науках / Олена Голоденко. // Соціологічні студії. – 2013. – №1. – С. 37–40.
6. Дягилева Н. С. Теоретические аспекты городской идентичности / Н. С. Дягилева. // Брендинг малых и средних городов России: опыт, проблемы, перспективы. – 2013. – С. 54–59.
7. Зукин Ш. Обнажённый город. Смерть и жизнь аутентичных городских пространств / Шарон Зукин. // Экономическая социология. – 2018. – №1. – С. 62–82.
8. Ільїна Г. Персональна ідентичність в стратегіях мислення нового часу / Г. Ільїна. // Філософські обрії. – 2007. – №18. – С. 94–104.
9. Козловець М. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації / Микола Козловець. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 557 с.
10. Кононов І. Ф. Концепція ідентифікації та ідентичності в психоаналізі: Зигмунд Фройд та Ерік Еріксон / І. Ф. Кононов. // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологічні науки. – 2013. – С. 5–27.
11. Лемпій А. О. ПЕРСОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В ДИСКУРСІ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ ТА АНАЛІТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ СВІДОМОСТІ.

ІСТОРИКО-КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ: дис. канд. філ. наук : 09.00.05 / Лемпій Антон Олегович – Київ, 2016

12. Локк Д. Опыт о человеческом разумении / Джон Локк; пер. с англ. А. Н. Савина. – Москва: Мысль, 1985. – 621 с.

13. Мусиездов А. Город как культурная форма / Алексей Мусиездов. // СОЦИОЛОГИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ. – 2013. – №13. – С. 121–132.

14. Мусиездов А. Мануэль Кастельс и проблематика городской идентичности / Алексей Мусиездов. // Социология: научно-теоретический журнал. – 2013. – №3. – С. 109–116.

15. Мусиездов А. Проблематика городской идентичности в социологической классике / Алексей Мусиездов. // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». – 2013. – С. 30–36.

16. Мусієздов О. Міська ідентичність та постмодерний урбанізм / Олексій Мусієздов. // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». – 2016. – №35. – С. 7–13.

17. Мусієздов О. Міська ідентичність у (пост)сучасному місті (приклад Харкова та Львова) / Олексій Мусієздов. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2016. – №3. – С. 94–111.

18. Мусієздов О. Феномен міської ідентичності в контексті соціологічного аналізу / Олексій Мусієздов. // Схід – Захід: Історико-культурологічний збірник. – 2008. – №9. – С. 115 – 126.

19. Орлова Э. А. Концепции идентичности/идентификации в социально-научном знании / Э. А. Орлова // ВОПРОСЫ СОЦИАЛЬНОЙ ТЕОРИИ / Э. А. Орлова. – Москва: Ассоциация «Междисциплинарное общество социальной теории», 2010. – (Вопросы социальной теории). – С. 87–111.

20. Пилипко Є. В. Курс лекцій «Логіка» (для студентів усіх форм навчання всіх спеціальностей) / Є. В Пилипко; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х. : ХНУМГ, 2013. – 94 с.

21. Рижкова Д. С. Homo Urbanus як нова ідентичність : дис. канд. філ. наук : 09.00.04 / Рижкова Дарина Сергіївна – Харків, 2018. – 184 с.

22. Цапук Д. А. Маркетинговые программы и продвижение глобальных городов на международном туристском рынке / Дмитрий Анатольевич Цапук. // Современные проблемы сервиса и туризма. – 2015. – №2. – С. 14–22.

23. Щербак І. ТРАДИЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ СОЦІОЛОГІЇ: ФОКУСИ ТА КОНТЕКСТИ / Ігор Щербак. // Український соціологічний журнал. – 2020. – №23. – С. 31–38.

24. Alexander W. Notes and Sketches Illustrative of Northern Rural Life in the Eighteenth Century / William Alexander. – Edinburgh: David Douglas, 1877. – 221 с.

25. Bale J. A Mysterye of Inyquyte Contained within the Heretycall Genealogye of Ponce Pantolabus / John Bale. – Geneva: Michael Woode, 1545.

26. Bauman Z. Postmodernity and its Discontents / Zygmunt Bauman., 1997. – 232 с.

27. Europe: Crime Index by Country 2020 Mid-Year [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.numbeo.com/crime/rankings_by_country.jsp?title=2020-mid&region=150.

28. Mead G. H. The social self / George Herbert Mead. // Journal of Philosophy, Psychology & Scientific Methods. – 1913. – №10. – С. 374–380.

29. Relph E. Place and Placelessness / Edward Relph. – London: Pion, 1976. – 156 с.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Доброго дня!

Дякуємо, що погодилися на інтерв'ю. Скажіть, будь ласка, якою мовою Вам комфортніше вести бесіду?

Мене звуть Горошко Ілона, в рамках дипломної роботи на факультеті соціології КНУ імені Тараса Шевченка я проводжу дослідження, присвячене вивченню ступеня і способу залучення в продукування міської ідентичності жителів Дніпра.

Блок 1 (Включенність в продукування)

1. Чи вважаєте ви себе дніпрянином? Чому ви так вважаєте?
2. Як ви вважаєте, за яких обставин відчуття себе дніпрянином може посилюватися?
3. Чи можете ви сказати, що коли-небудь пишалися своїм містом? Якщо так, то за яких умов?
4. Чи знаєте ви щось про місто, його історію, культуру? Цікавилися коли-небудь такою інформацією? Чи можете ви назвати себе обізнаним про історію міста, його традиції?
5. Як ви вважаєте, чи властиве вам транслювання будь-яких «типово» дніпровських моделей поведінки?
6. Які проблеми, що стосуються міста Дніпра ви можете виділити? Що вам не подобається?
7. Хто повинен займатися вирішенням цих проблем?
8. Чи робили конкретно ви щось для вирішення цих проблем? Якщо так, то що саме?

Блок 2 (Інтерпретація міської ідентичності містянами)

9. Якими особливостями в цілому відрізняються міські жителі? Чим відрізняються від, наприклад, жителів сільської місцевості?

10. Хто такий по-вашому «справжній дніпрянин»? Спробуйте його описати: чим він займається? Як проводить вільний час? Яких цінностей і поглядів дотримується?

11. Уявіть людину, яка втілює образ «справжнього дніпрянина». Уявіть, що вона зайшла у приміщення, де ви зараз перебуваєте. Як би ви описали її зовнішність? Ходу? Поведінку?

12. Порівняйте дніпрян з жителями інших міст. З жителями яких міст проявляється найбільша схожість, а з ким найменша?

13. З огляду на описаний вами образ «справжнього дніпрянина», скажіть, наскільки ви особисто відповідаєте цим характеристикам? В яких моментах ви проявляли себе як «справжній дніпрянин» і в чому це, на ваш погляд, виявлялося?

Блок 3 (Загальна інформація про респондента)

14. Охарактеризуйте місце, де ви вирости і проживаєте.

15. Могли б ви сказати, що включені в культурне життя міста?

16. Хто ви за освітою? Ким ви працюєте на даний момент? Як зазвичай проводите вільний час?

17. Наскільки легко вам було б знайти бажану роботу в іншому місці (в інших містах України або за кордоном)?

18. Опишіть, будь ласка, в цілому ваш досвід подорожей на даний момент. Наскільки він багатий? Можливо, подорожі були пов'язані з вашим видом діяльності?

19. Уявіть, що у вас є така можливість, куди б ви вирушили жити і працювати? В інше місто, за кордон, можливо в сільську місцевість? Що вам для цього знадобилося би?

Дякуємо Вам за приділений час! Ваша думка була вкрай важливою для проведення даного дослідження!

Добрый день!

Спасибо, что согласились на интервью. Скажите, пожалуйста, на каком языке Вам комфортнее вести беседу?

Меня зовут Горошко Илона, в рамках дипломной работы на факультете социологии КНУ имени Тараса Шевченко я провожу исследование, посвященное изучению степени и способа вовлеченности в продуцирование городской идентичности жителей Днепра.

Блок 1 (Включенность в продуцирование)

1. Считаете ли вы себя днепрянином? Почему вы так считаете?
2. Как вы считаете, при каких ситуациях ощущение себя днепрянином может усиливаться?
3. Можете ли вы сказать, что когда-либо гордились своим городом? Если да, то при каких условиях?
4. Знаете ли вы что-то про город, его историю, культуру? Интересовали ли когда-то такой информацией? Можете ли вы назвать себя осведомленным об истории города, его традициях?
5. Как вы считаете, свойственно ли вам транслировать какие-либо «типично» днепровские модели поведения?
6. Какие проблемы, касающиеся города Днепра вы можете выделить? Что вам не нравится?
7. Кто должен заниматься решением этих проблем?
8. Делали ли конкретно вы что-то для решения этих проблем? Если да, то что именно?

Блок 2 (Интерпретация городской идентичности горожанами)

9. Какими особенностями в целом отличаются городские жители? Чем отличаются от, например, жителей сельской местности?
10. Кто такой по-вашему настоящий «днепрянин»? Попробуйте его описать: чем он занимается? Как проводит свободное время? Каких ценностей и взглядов придерживается?

11. Представьте человека, который воплощает образ «настоящего днепрянина». Представьте, что он зашел в помещение, где вы сейчас находитесь. Как бы вы описали его внешность? Походку? Поведение?
12. Сравните днепрян с жителями других городов. С жителями каких городов проявляется наибольшая схожесть, а с кем наименьшая?
13. Учитывая описанный вами образ «настоящего днепрянина», скажите, насколько вы лично отвечаете этим характеристикам? В каких моментах вы проявляли себя как «настоящий днепрянин» и в чем это, на ваш взгляд, проявлялось?

Блок 3 (Общая информация про респондента)

14. Охарактеризуйте место, где вы выросли и проживаете?
15. Могли бы вы сказать, что включены в культурную жизнь города?
16. Кто вы по образованию? Кем вы работаете на данный момент? Как обычно проводите свободное время?
17. Насколько легко вам было бы найти желаемую работу в другом месте (в других городах Украины или за границей)?
18. Опишите, пожалуйста, в целом ваш опыт путешествий на данный момент. Насколько он богат? Возможно, путешествия были связаны с вашим видом деятельности?
19. Представьте, что у вас есть такая возможность, куда бы вы отправились жить и работать? В другой город, за границу, возможно в сельскую местность? Что вам бы для этого понадобилось?

Спасибо Вам за уделенное время! Ваше мнение было крайне важным для проведения данного исследования!

СТЕНОГРАМИ ГЛИБИННИХ ІНТЕРВ'Ю

Стенограма №1

Респондент: Антон, 29 років, представник космополітичних еліт

І: Считаете ли вы себя днепрянином? Почему вы так считаете?

Р: Наверное, считаю. Я здесь живу, родился, вырос, нашел друзей, ходил на футбольные матчи, болел за «Днепр». Вот это, кстати, скорее всего оставило самый большой след, потому что когда стоишь на стадионе и кричишь с толпой «Только Днепр, только победа», то хочешь не хочешь почувствуешь себя частью этого сообщества.

І: Как вы считаете, при каких ситуациях ощущение себя днепрянином может усиливаться?

Р: Ну вот тогда, на стадионе, оно, наверное, достигало максимума за всю мою жизнь. Я еще подростком был, тогда хотелось ощущать себя частью чего-то. А когда вы так тесно объединяетесь, особенно против соперника, то все вокруг будто братьями, сестрами, мамами, папами становятся.

І: Можете ли вы сказать, что когда-либо гордились своим городом? Если да, то при каких условиях?

Р: Когда команда выигрывала. Еще когда в 2014 все остались более-менее адекватными, хотя, когда все только-только началось, казалось, что наши тоже сойдут с ума как в Донецке. Я тогда ходил с друзьями на то мероприятие, когда гостиницу («Парус») раскрашивали флагом и гербом, и тогда все резко себя украинцами почувствовали, но я лично и нашими гордился, потому что ощущалось, что мы неожиданно как-то поадекватнее оказались.

І: Знаете ли вы что-то про город, его историю, культуру? Интересовались ли когда-то такой информацией? Можете ли вы назвать себя осведомленным об истории города, его традициях?

Р: Да, потому что в школе же целый предмет был. Мне кажется, что, если ты коренной, то сложно будет многого не знать, потому что повторялось

это много раз. Но в целом, проживая в городе, все быстро подхватывается. Можно приехать из другого места, пожить, и во время общения местными это быстро прилипнет и к тебе.

І: Как вы считаете, свойственно ли вам транслировать какие-либо «типично» днепровские модели поведения?

Р: Когда я к матери приезжаю на Левый и встречаю знакомых, они говорят, что у меня сразу походка «местная» становится. Такая немного устрашающая, чтобы показать, что ко мне лезть не нужно. Это, наверное, у всех со спальных районов такое. И слова знаю, и выражения, и остановки некоторые иногда старыми названиями называю, что даже водители таких не помнят.

І: Из-за привычки?

Р: Да нет, скорее просто по приколу, чтобы показать, что я местный и все знаю.

І: Какие проблемы, касающиеся города Днепра вы можете выделить? Что вам не нравится?

Р: Вот то, что нет культурной жизни нормальной. Молодежи даже сходить на мероприятие повеселиться и выпить негде, потому что все либо очень странно расположено, либо цены непонятные, либо просто ничего нет, кроме как пойти в разливнуху и засесть на футбольном поле. Сколько же не пытались ничего сделать, все непонятно что происходит: то ребята начали делать нормальные вечеринки, выставки, так поддержки никакой. Вот сейчас раз в год «Конструкцию» сделают, еще пару мероприятий, где на манеже одни и те же.

І: Кто должен заниматься решением этих проблем?

Р: Не знаю. Вроде и пытаемся же что-то сделать, а оно никакого успеха не имеет, значит чего-то не хватает. Может, помощи «извне».

І: «Извне» это откуда?

Р: От властей, от каких-то популяризаторов всего и вся. Нужно просто показать людям, что «Эй, давайте по-другому».

І: Делали ли конкретно вы что-то для решения этих проблем? Если да, то что именно?

Р: Мне кажется, что я долгое время для города делал даже больше, чем он для меня, потому что до всех этих ремонтов, когда у нас хотя бы появились догадки, что у нас есть власть и она может что-то делать, все приходилось делать самим. Я плачу налоги, пытаюсь организовывать культурную жизнь своими силами, не дебоширю. Если бы каждый делал хотя бы свой минимум, то все же по-другому было бы.

І: Какими особенностями в целом отличаются городские жители? Чем отличаются от, например, жителей сельской местности?

Р: Городские жители, мне кажется, более открытых взглядов, потому что с самого детства видят больше разнообразия, возможностей. Я, когда в детстве маленький к бабушке в село приезжал, там у ребят вообще технологий современных никаких не было, а у нас уже компьютеры были, интернет какой-никакой, и они вообще не понимали, что меня интересовало. Но в принципе сейчас я уже много разных людей встречал и могу сказать, что иногда различия вообще никакого нет, особенно если люди уже пожилы в городе лет пять. А так, наверное, разве что правда по большей мере только вот открытостью ко всему новому. Вот в селах все более консервативные и традиционные.

І: Кто такой по-вашему настоящий «днепрянин»? Попробуйте его описать: чем он занимается? Как проводит свободное время? Каких ценностей и взглядов придерживается?

Р: Это человек, который, в первую очередь, ощущает себя именно днепрянином – это самое важное. Чтобы он хорошо относился к своему городу, потому что понимает, что это его земля, место, где он живет, где, возможно, будут жить его дети.

І: Представьте человека, который воплощает образ «настоящего днепрянина». Представьте, что он зашел в помещение, где вы сейчас находитесь. Как бы вы описали его внешность? Походку? Поведение?

Р: Хаха, будто зашел Борис Филатов. Ну то есть такой среднестатистический мужчина, может немного угрюмый. Размерный, не эксцентричный. Вот такой среднячок, но не в плохом смысле.

І: Сравните днепрян с жителями других городов. С жителями каких городов проявляется наибольшая схожесть, а с кем наименьшая?

Р: Ну у нас как обычно, мне кажется, мы ментально ближе к центральным и восточным городам. На западе как-то все помелодичней будто – и язык, и внешность, если так можно сказать, и культура побогаче. То есть вот Харьков, Одесса, Киев - это города, где я бы чувствовал себя более «своим» в толпе, чем где-то во Львове. Хотя я люблю Львов, но иногда там слишком много эмоций для меня – и у меня, и тех эмоций, которые исходят от других людей.

І: Учитывая описанный вами образ «настоящего днепрянина», скажите, насколько вы лично отвечаете этим характеристикам? В каких моментах вы проявляли себя как «настоящий днепрянин» и в чем это, на ваш взгляд, проявлялось?

Р: Не всегда я такой серьезный, как представляю себе днепрянина, но в большинстве, конечно, сильно похож по характеру. Внешность у меня, наверное, тоже такая грубоватая. По характеристикам я днепрянин – потому что я сейчас тебе говорю – я днепрянин. Все остальное это надумки: кто свой, кто не свой. Все равно мы же не одинаковые.

І: Охарактеризуйте место, где вы выросли и проживаете?

Р: В спальном районе на левом берегу (Левобережный-3) вырос, сейчас снимаю квартиру на Кирова просто потому что это невозможно столько добираться в центр.

І: Могли бы вы сказать, что включены в культурную жизнь города?

Р: Я - точно

І: Кто вы по образованию? Кем вы работаете на данный момент? Как обычно проводите свободное время?

Р: По образованию я сначала экономист по колледжу, потом художник по университету. А в итоге работаю в сфере информационных технологий, потому что чтобы тут быть нормальным художником, нужно зарабатывать деньги.

І: Насколько легко вам было бы найти желаемую работу в другом месте (в других городах Украины или за границей)?

Р: Я проработал два года в Киеве как-то, а потом из-за обстоятельств пришлось вернуться в Днепр.

І: А были планы вернуться?

Р: Были, а потом как-то забылись. Может когда-то, я не отрицаю, но пока такой цели нет.

І: Опишите, пожалуйста, в целом ваш опыт путешествий на данный момент. Насколько он богат? Возможно, путешествия были связаны с вашим видом деятельности?

Р: Не знаю, насколько богат, но в Европе, наверное, почти везде был точно. Обычно езжу или просто отдохнуть от того, от чего устану, либо на концерты, на фестивали, выставки. Так сказать, мир посмотреть, себя показать.

І: Представьте, что у вас есть такая возможность, куда бы вы отправились жить и работать? В другой город, за границу, возможно в сельскую местность? Что вам бы для этого понадобилось?

Р: Сейчас особого желания срываться нет, но если и срываться, то уже не размениваться и куда-то в Европу. Не думаю, что это было бы сложно, потому что я могу работать на удаленке. Разве что реальный повод

Стенограмма №2

Респондент: Юля, 21 рік, представниця космополітичних еліт

І: Считаете ли вы себя днепрянином? Почему вы так считаете?

Р: Я ощущаю себя днепрянином практически никогда, несмотря на то, что я здесь с рождения. В целом Днепр для меня - это центр Днепра, вот

«центральной» я ощущаю себя особенно ярко. Сейчас объясню почему. Возможно это и прозвучит позорно, но, о Боже, я удалёнщица. И, как и половина всего центра Днепра, я хожу в кофейни третьей волны, пью кофе и работаю за маком, потому что «нужно же мак людям показывать». Так что на самом деле, будучи в Днепре, я больше «модный центральный чел, который любит кофейни», чем «днепрянин». Но мне кажется, что ощущение своей принадлежности выражается по-разному на разных уровнях отдаленности от непосредственно места твоей этой принадлежности. Например, в Киеве чуть более ярко чувствуется, что я из Днепра. Во Львове уже очень ярко, а ещё не только чувствуется, но и слышится и видится. Заграницей эта надстройка приобретает большие масштабы, и я уже не «днепрянин», и даже не «украинка». В Китае или в Германии мне больше кажется, что я русская. То есть более широкая категория. Все-таки «СНГшники» внутри Китая имеют между собой больше общего, чем днепрянин и житомирлянин в Киеве.

I: Как вы считаете, при каких ситуациях ощущение себя днепрянином может усиливаться?

P: Ой, ну получается я уже ответила

I: Получается, да. Хороший ответ

I: Можете ли вы сказать, что когда-либо гордились своим городом? Если да, то при каких условиях?

P: Возвращаясь из-за бугра, я вообще не горжусь своим городом. А вот чем дальше я в Днепре, тем больше горжусь. В основном из-за реноваций в центре города и приятных заведений общепита. Но, опять же, увы, чем дальше от центра, тем меньше гордости.

I: Знаете ли вы что-то про город, его историю, культуру? Интересовались ли когда-то такой информацией? Можете ли вы назвать себя осведомленным об истории города, его традициях?

P: Я знаю самые базовые факты, которые нам несколько раз рассказывали в школе. А в целом я не могу назвать себя библиотекарем или

экскурсоводом. Я не увлечённый патриот своего города. Больше всего осведомлена о городе в тех отраслях, с которыми я взаимодействую.

І: Как вы считаете, свойственно ли вам транслировать какие-либо «типично» днепровские модели поведения?

Р: Иногда я могу пошутить локальную шутку. Но обычно у нас она одна и это печник. Подписана на Х***** Днепр (прим. Новинна сторінка в інстаграмі) даже когда в Китае. Находясь в Днепре, конечно же буду говорить о здешних местах. Не знаю особенной локальной лексики, только «ленты» всю жизнь говорила (прим. Пари в університеті, ліцеї - ленти)

І: Какие проблемы, касающиеся города Днепра вы можете выделить? Что вам не нравится?

Р: Меня раздражают новые платные парковки. Хотя на самом деле это проблема богатых, а у меня нет машины, поэтому мне должно быть все равно. Но когда я вижу по десять эвакуаторов в день и постоянно бегающих с планшетами инспекторов парковки, это вызывает у меня негодование. Почему у нас в городе из государственного работают только парковщики и эвакуаторы?

Ещё меня раздражает система тендеров. По всему центру поставили ограничительные металлические столбики, покрашенные серой краской. Прошло два месяца, а их уже перекрасили трижды, и трижды они поржавели. Из чего сделаны материалы, стесняюсь спросить? И также мне очень интересно, чел, который в итоге отпиллил себе кусок бюджета, купил «рейндж» или «бмв»?

І: Кто должен заниматься решением этих проблем?

Р: Местное правительство и СМИ.

І: Делали ли конкретно вы что-то для решения этих проблем? Если да, то что именно?

Р: Заплатила штраф за неправильную парковку однажды, и сходила на политическую акцию один раз, то есть ничего не делала.

I: Какими особенностями в целом отличаются городские жители? Чем отличаются от, например, жителей сельской местности?

P: Хм. Городские жители очевидно отличаются от сельских более широким кругозором. Ну все это я говорю лишь по собственному опыту. У городских как правило чище речь, они более открыты, более свободны в своём выборе или в своих размышлениях. Читала исследование о том, что тем сложнее среда, в которой ты живешь, тем более сложным мышлением ты будешь обладать. И я думаю, что это правда. Переехав из Днепра в Киев, а потом из Киева в Китай, я много раз задумывалась, каково это быть коренным киевлянином или китайцем. Киевлянин — это когда ты всю жизнь едешь на метро и знаешь, что на какой ветке. Китаец — это когда ты всю жизнь ешь китайскую еду и ездить по огромному кампусу университета на мопеде для тебя нормально. На самом деле ответить на этот вопрос можно, но ответ никогда не будет цельным, потому что бывают как разные города, так и разные сёла. Чтобы хоть как-то приблизиться к истине нужно хотя бы очертить, о жителях какого города и какого села мы говорим, потому что в итоге ответ любого человека на этот вопрос, как и мой, будет выглядеть как набор стереотипов.

I: Кто такой по-вашему настоящий «днепрянин»? Попробуйте его описать: чем он занимается? Как проводит свободное время? Каких ценностей и взглядов придерживается?

P: Есть очень много категорий днепрян, и я даже боюсь подумать, кому решать, какая из этих категорий будет «самой настоящей».

1. Днепрянин-ортодоксальный еврей

Очевидно, детство он проведёт в центре города, ибо ближе всего к синагоге, а по субботам он будет носить чёрный костюм со шляпой и ходить читать тору. Параллельно он будет изучать иврит и игру на скрипке, а его родня — искать способы уехать в Израиль. Ни с кем кроме евреев не взаимодействует.

2. Днепрянин-ассимилировавшийся еврей

У этой категории от своих исторических корней остались только связи и небольшое состояние. Обычно они все уходят в бизнес, особо успешные сидят на кресле мэра и за рулём машины с номерами 7777. Где такие водятся и что делают мне сказать очень трудно, потому что я рыбка других морей.

3. Днепрянин-заробитчанин

Приехал из области, посёлок, село, ПГТ. Каждую неделю на автобусе возвращается домой. Вкалывает на стройке, на заводе, кладёт асфальт, красит стены. Питается по скидкам в АТБ, досуг проводит с бутылкой пива и контентом не образовательного характера по вкусу.

4. Днепрянин-модник

Татуировконосец, обитает в кофейнях третьей волны и барбершопах, а также на любых Арт-мероприятиях. Раньше писал стихи, сейчас пишет резюме чтобы найти какую-то работу на удаленке. Если получил высшее образование, скорее всего становится бариста на всю жизнь.

5. Днепрянка-содержанка

Обитают в сохо, барто, ривьере, гуляй-поле, а в светлое время суток в салонах красоты и спортзалах. Обычно проводят свой досуг в инстаграме и в кабинете косметолога, а также на пассажирском сидении бэхи своего богатого бойфренда. Возможно, заводят онлифанс, чтобы иметь стабильный доход и говорить, что в целом они независимы, но это не точно.

7. Днепрянин-сммщик

Коих 80% от всего населения от 15 до 30 лет. Совсем непонятно, чем они именно занимаются, но обычно они дают тебе свой инстаграм и в целом фотографии красивые.

8. Днепряне-иностранцы

Арабы. Обитают в арома кафе, Франсуа и других заведениях общепита недорогого ценового сегмента. Что делают — не понятно. Что говорят — тоже. Турки выглядят словно в конституции их страны написано, что за бугром обязательно одеваться в гуччи с ног до головы и мазать волосы гелем. Иногда встречаются с маленькими днепровскими девочками.

9. Наши родители

Самые обычные люди. Обитают на работе. Занимаются работой, уборкой, глажкой, стиркой. Любят ездить на шашлыки.

I: Спасибо, ответила сразу и на следующий вопрос.

I: Сравните днепрян с жителями других городов. С жителями каких городов проявляется наибольшая схожесть, а с кем наименьшая?

P: Больше всего днепрянин похож на одессита и киевлянина, меньше всего на львовянина. Ещё мы на крымчан и жителей Донецка были похожи.

I: Учитывая описанный вами образ «настоящего днепрянина», скажите, насколько вы лично отвечаете этим характеристикам? В каких моментах вы проявляли себя как «настоящий днепрянин» и в чем это, на ваш взгляд, проявлялось?

P: Я самый настоящий днепрянин потому что я покупаю чашку кофе за 50 гривен и сижу с маком в кофейне, а ещё у меня модная одежда, на которую я трачу все свои деньги, и меня не волнует ничья жизнь кроме моей. Надеюсь, я не стану бариста.

I: Охарактеризуйте место, где вы выросли и проживаете?

P: Центр. Очень интересное место. В центре города есть условная черта, которую ты пересекаешь и оказываешься среди разрушенных старых зданий, алкоголиков и наркоманов. А ещё я живу на той самой черте, за которой уже не считают нужным сделать асфальт. Все детство мне было ужасно страшно что меня убьют алкаши или на меня нападут наркоманы. В последние несколько лет стало гораздо безопаснее, но все равно иногда ловлю на себе пугающие взгляды и ношу с собой газовый баллончик. Центр отличный район, на самом деле. Все под рукой, очень комфортно, по сравнению с другими районами жить тут намного интереснее и улицы выглядят красивее. Однако очень трудно найти уединение и спокойствие, ибо людей очень много. Отдельное внимание следует уделить такой помойке как европейская площадь. Такое, считай, красноречивое и многообещающее название, в итоге представляет из себя место для собраний цыган, турков, бомжей, бабулек-

попрошак и проблемных подростков. Обычно там максимально грязно и часто туда заскакивает полиция. А в целом ставлю центру 8 из 10.

I: Могли бы вы сказать, что включены в культурную жизнь города?

P: Нет, и не хочется.

I: Кто вы по образованию? Кем вы работаете на данный момент? Как обычно проводите свободное время?

P: Студент, безработный. Обычно занимаюсь учёбой и работой в кофейнях, хожу по торговым центрам и занимаюсь спортом, гуляю по городу с собакой.

I: Чего ты прибедняешься? Можешь описать подробнее?

P: Аахах, как скажешь. Закончила замечательный, самый лучший лицей №100, после чего поступила на не менее замечательный факультет журналистики КНУ им. Тараса Шевченко, где преподаватели-мужчины не могут сдерживать своих гормонов. Не захотела такое терпеть и ушла после первого курса. После этого два года учила язык в Китае, чтобы потом поступить там в университет. Поступила, но, спасибо коронавирусу, уже больше года нахожусь в Днепре, занимаюсь графическим дизайном.

I: Насколько легко вам было бы найти желаемую работу в другом месте (в других городах Украины или за границей)?

P: Если говорить о желаемой работе, то, я думаю, очевидно легче было бы найти ее за границей, ибо работа за границей это в целом важный критерий в моем выборе. А в Днепре я бы нашла много разных работ, но они бы не были по моей специальности и скорее всего не удовлетворили бы меня, как и в другом городе Украины.

I: Опишите, пожалуйста, в целом ваш опыт путешествий на данный момент. Насколько он богат? Возможно, путешествия были связаны с вашим видом деятельности?

P: Литва, Польша, Китай, Германия. 2 года провела в Китае из-за учебы

I: Представьте, что у вас есть такая возможность, куда бы вы отправились жить и работать? В другой город, за границу, возможно в сельскую местность? Что вам бы для этого понадобилось?

P: Китай однозначно. Для этого мне нужно больше мотивации, чтобы получше учиться, а также не помешало бы очень-очень-очень много денег. Как и всем нам.

Стенограмма №4

Респондент: Ніка, 25 років, представниця космополітичних еліт

I: Считаете ли вы себя днепрянином? Почему вы так считаете?

P: Да, я считаю себя днепрянкой. Я здесь живу, это мой родной город, в нём на протяжении многих лет поколениями формировалась наша семейная история. Я не могу не ценить этого. Многие мои родные сделали большой вклад в развитие Днепра.

I: Как вы считаете, при каких ситуациях ощущение себя днепрянином может усиливаться?

P: Я училась в Чехии, в Праге. Меня окружало множество ребят из разных городов Украины, а также России, Казахстана и даже из Молдовы. Мне повезло жить в одном блоке с девочками из Днепра, и также я общалась с большим количеством других ребят оттуда. Когда в компании людей из разных мест начиналось обсуждение наших семей или того, как мы скучаем по своим родным городам и странам – в такие моменты особенно чувствовалась связь с людьми из моего города. Начиная с общих мемов о Днепре, заканчивая общими любимыми местами для прогулок и так далее. В такие моменты я обычно особенно чувствую себя днепрянкой, хахаха. Это город со своей особенной атмосферой.

I: Можете ли вы сказать, что когда-либо гордились своим городом? Если да, то при каких условиях?

P: Я горжусь своим городом очень часто. Я альтистка и, когда я еще училась в Днепре, я много времени проводила на разных культурных

музыкальных мероприятиях. В нашей консерватории проводится очень много бесплатных проектов для молодёжи. Каждый год по несколько раз устраиваются фестивали для студенческого оркестра, каждые два года проводится проект «Баховская академия», в рамках которого студенты могут играть на одной сцене с немецкими музыкантами, которые специализируются на барочной музыке. Вообще, очень много таких вещей. Это очень интересный опыт. В общем, видя, скольким людям нравится такое я могу быть уверена, что ещё не всё потеряно.

Так же у нас в городе находится главный офис институт МИГИС - Межрегионального института гештальт-терапии и искусства. Мои родители сделали большой вклад в его формировании, а в частности моей отец был одним из его создателей. Сейчас это огромный проект, которые уже давно вышел за рамки Украины, выпускающий первоклассных профессионалов.

И как же я могла забыть о нашей синагоге и Меноре. Я еврейка и это отдельный повод для гордости. В Днепре находится одна из самых больших еврейских общин в Европе. Мне очень нравится, что нас много, и все друг другу помогают и относятся с большим теплом. Благодаря общине существуют множество разных центров, в которых проходит куча разных мероприятий для людей, которые находятся в иудаизме или просто хотят познакомиться с традициями. Конечно же, бесплатно. В Меноре у меня была первая работа, я была воспитательницей в частном детском еврейском саду.

В общем, это то, почему я горжусь Днепром, хотя, я могла бы ещё долго продолжать, как по мне.

І: Знаете ли вы что-то про город, его историю, культуру? Интересовались ли когда-то такой информацией? Можете ли вы назвать себя осведомленным об истории города, его традициях?

Р: Мне немножечко стыдно, но я думаю, что я недостаточно осведомлена. Я много знаю о своей семье и том, как она влияла на город. Но остальные познания ограничиваются какими-то общеизвестными фактами, которые знают большинство. Возможно с более глубинными познаниями в

истории синагоги, Филармонии, консерватории. Только уехав я полностью осознала свою любовь к Днепру и немного загрустила, что, прожив там столько лет, не поинтересовалась большим количеством вещей. Но всё исправимо, если сильно захотеть

І: Как вы считаете, свойственно ли вам транслировать какие-либо «типично» днепровские модели поведения?

Р: Очень свойственно! Я обожаю Днепр и наш сленг, какие-то слова перехватила от старших поколений, какие-то от друзей. Названия улиц, мест времяпровождения, остановок, локальные и не очень шутки и фишки. Обожаю это всё! Это своя отдельная атмосфера.

І: Какие проблемы, касающиеся города Днепра вы можете выделить? Что вам не нравится?

Р: Хотелось бы сортировать мусор, и чтобы он перерабатывался как в Европе. Это круто, и эта идея поддержалась бы большим количеством молодёжи и не только. Наверняка появление новых экологических привычек связало бы ещё больше народу и спровоцировало отдельный сегмент мероприятий на эту тему, что может быть очень интересно.

А ещё хотелось бы, чтобы люди научились примитивной общепринятой этике, особенно в общественных местах. Не переть на светофорах и улицах толпой, а двигаться по правой части. Это и лестниц касается. В торговых центрах чтобы входящие пропускали выходящих. Чтобы в очередях были промежутки, чтобы не нарушать личное пространство друг друга. Думать о том, что ты в магазине не один, и делать некоторые вещи быстрее с учётом других людей. По сравнению с Прагой это очень сильно бросается в глаза. Так же на контрасте могу добавить, что расписание общественного транспорта очень решает. Вот прям капец, как решает. Надеюсь, и Днепр когда-нибудь к этому придёт, я верю в наших людей. Может, когда-то и повлиять смогу.

І: Кто должен заниматься решением этих проблем?

Р: Все. И общество, и управление города. Иначе ничего не выйдет.

І: Делали ли конкретно вы что-то для решения этих проблем? Если да, то что именно?

Р: Это, конечно, немного, но я научилась доносить бычки до мусорника. Как и любой мусор. И друзей приучила. В стенах консерватории или на курилке мне не тяжело поднять улетевший пластиковый стаканчик или какую-то обёртку и положить в мусор. Успешно агитировала друзей быть немножко внимательнее и даже если мы пришли на пикник на место, где много мусора, то мы его уберём и за нашими предшественниками, и после себя. Была даже идея в парке Шевченко устроить молодёжный субботник, потому что я как-то там шла и ужаснулась, но идея так в реальность и не воплотилась. Я бы хотела ещё больше популяризировать идею осознанности в плане мусора.

І: Какими особенностями в целом отличаются городские жители? Чем отличаются от, например, жителей сельской местности?

Р: Я стараюсь не разделять людей на «городских» и «сельских». Мне так-то все равно. Да, у меня есть не самый приятный опыт в общении с жителями ПГТ и деревень в консерватории. Но это не значит, что все плохие. Те ребята в основном были носителями не самых лучших традиций и паттернов поведения. Прямо как из анекдотов. Но у меня есть очень классная подруга, которая выросла в посёлке городского типа, и я бы не сказала, что мы чем-то отличаемся. Конечно, она давно живёт в городе, но всё же. Думаю, везде есть свои прелести. Камерность и уют сёл для меня очень атмосферные. Но в городе всё-таки больше информационного поля вокруг. Я всегда нуждаюсь в чём-то новом, и ритм города со своими бешеными сменами темпа и планов меня вдохновляют. Но, мне кажется, у большого количества людей есть некоторые стадные тенденции. Начиная с очень похожего стиля и заканчивая времяпровождением в конкретных «каноничных» местах. Как-то в этом мало творчества.

І: Кто такой по-вашему настоящий «днепрянин»? Попробуйте его описать: чем он занимается? Как проводит свободное время? Каких ценностей и взглядов придерживается?

Р: Я считаю, что днепрянин/днепрянка должны быть примерно такими: уважать родные земли с их историей, видеть плюсы города и стараться влиять на минусы и оставаться собой. В индивидуальности самый сок. Смысл быть всем одинаковыми? Тогда у нас в городе будет скучно. А так каждый может сделать свой творческий и не только вклад в развитие города сквозь свою призму сознания, что может быть очень круто.

І: Представьте человека, который воплощает образ «настоящего днепрянина». Представьте, что он зашел в помещение, где вы сейчас находитесь. Как бы вы описали его внешность? Походку? Поведение?

Р: Я бы описала его, как моего папу и дедушку. Невысокие евреи с выразительными носами и весёлым взглядом ахах. Они всю жизнь прожили в Днепре. Дедушка был главным инженером на трубопрокатном заводе и потом начал преподавать в горном университете. Папа был глазным хирургом и позже ушёл в бизнес и психотерапию. Они оба для меня показатели. Они ведут честную жизнь, интересуются всем, что их окружает и стараются влиять на то, на что могут. Это я про благотворительность, устройство разных мероприятий и так далее. Они – как раз те днепряне, которых я описывала выше.

І: Сравните днепрян с жителями других городов. С жителями каких городов проявляется наибольшая схожесть, а с кем наименьшая?

Р: Наибольшая схожесть с Харьковом, как по мне. Далее Запорожье и Киев. Винница - мини версия Днепра, но будто бы там люди с другой планеты. Кривой Рог, Чернигов – почти совсем непохожи. Хотя у меня много общего со всеми этими ребятами, я даже встречаюсь с парнем из Нежина (а там Чернигов недалеко, откуда наши общие друзья). Но всё же мы отличаемся. Просто мы все пришли из разных атмосфер. Вот так как-то

І: Учитывая описанный вами образ «настоящего днепрянина», скажите, насколько вы лично отвечаете этим характеристикам? В каких моментах вы проявляли себя как «настоящий днепрянин» и в чем это, на ваш взгляд, проявлялось?

Р: Вернёмся к разговору, где я описывала гордость к Днепру. Вот я точно днепрянка. Я ценю землю, на которой родилась с её историей. Я стараюсь видеть и вижу множество плюсов в Днепре. Если бы я могла повлиять на минусы, то я бы это делала. Пока что это ограничивалось только не выкидыванием бычков на землю и «немусорением». Я даже почти дошла до сортировки мусора, но это очень тяжело, когда ты живёшь в большой семье и этот самый мусор пришлось бы везти на другой берег в пункты приёма. В Праге это максимально просто, так как везде натканы баки для сортировки, которые еще и вовремя вывозят. Так же я даже пыталась в творческие мероприятия для молодёжной тусовки, но это быстро закончилось.

І: Охарактеризуйте место, где вы выросли и проживаете?

Р: Выросла на Победе 6, прямо у набережной. Подростковый возраст провела на Кирова, ближе к верху, у «Юности». Оба места люблю всей душой.

І: Могли бы вы сказать, что включены в культурную жизнь города?

Р: Да, я включена на максимум.

І: Кто вы по образованию? Кем вы работаете на данный момент? Как обычно проводите свободное время?

Р: У меня есть диплом младшего специалиста по классу «Альт», который позволяет мне преподавать в музыкальной школе и работать в камерном составе и оркестр тоже туда входит. В Днепре я успела получить диплом первой степени обучения гештальт-терапии. В Праге тоже двигалась по музыке в консерватории. Была педагогом-воспитателем в детском еврейском культурном центре. С музыкой так же было много опыта разных халтурок на мероприятиях в трио. Ездил поработать в объединённый молодёжный симфонический оркестр YSOU, мы с Дзидзьо новый гимн Украины записали. Вообще, много всего, но я только учебу закончила и обстоятельства позволяют не спешить особо. Свободное время провожу супер классно и разнообразно, люблю все виды времяпровождения.

І: Насколько легко вам было бы найти желаемую работу в другом месте (в других городах Украины или за границей)?

Р: Очень легко. Я умная и поэтому сразу было понятно, где и какой опыт мне нужен. А так как умная, то и не посылали ни разу

І: Опишите, пожалуйста, в целом ваш опыт путешествий на данный момент. Насколько он богат? Возможно, путешествия были связаны с вашим видом деятельности?

Р: Я счастлива, что сумела хорошенько поехать по Украине с друзьями и семьёй. У нас очень живописная страна. С детства я летала с семьёй в Чехию и тоже тут поехала. Была 1,5 раза в Германии - один раз мы просто из Чехии на день туда выбрались, устроила с молодым человеком путешествие в Польшу с друзьями. С семьёй была в Турции, но после той жуткой акклиматизации я в тёплые страны ещё долго ни ногой. Я считаю, что у меня достаточно богатый опыт путешествий. И да, некоторые поездки были связаны с музыкой или психотерапией.

І: Представьте, что у вас есть такая возможность, куда бы вы отправились жить и работать? В другой город, за границу, возможно в сельскую местность? Что вам бы для этого понадобилось?

Р: В Днепре, к сожалению, у меня мало вариантов для развития в музыке, это основная причина, поэтому я планирую возвращаться в Прагу. Для переезда нужно много ресурсов, в том числе и финансовых. Я безмерно благодарна своим родителям за то, что они мне дали такую почву для старта и воспитание с образованием, которые позволили мне сейчас так легко это осуществить.

Стенограмма №4

Респондент: Артур, 20 років, представник космополітичних еліт

І: Считаете ли вы себя днепрянином? Почему вы так считаете?

Р: Да, считаю. Я здесь родился и вырос. Вся моя семья и близкие люди живут здесь. Но днепрянином я себя считаю, потому что мне действительно нравится Днепр, так как за 20 лет я почти выучил весь город. Могу прийти куда угодно и чувствовать себя комфортно.

I: Как вы считаете, при каких ситуациях ощущение себя днепрянином может усиливаться?

P: На мирных митингах против Филатова и Корбана. Прикольно было ощущать єдність в 2014 на Майдане в Парке Глобы.

I: Можете ли вы сказать, что когда-либо гордились своим городом? Если да, то при каких условиях?

P: В начале 2014, когда Днепр не дал зайти в себя русским боевикам. Отчетливо помню все блокпосты. Несколько моих знакомых в тот момент ушли защищать мой город, в такие моменты ты гордишься за город, за людей, которые живут здесь и принимают решения

I: Знаете ли вы что-то про город, его историю, культуру? Интересовали ли когда-то такой информацией? Можете ли вы назвать себя осведомленным об истории города, его традициях?

P: Да, мне кажется, что я знаю кое-что интересное про город. В младших классах я много проектов сделал посвященных культуре и достопримечательностей города. За четыре года за рулем я ни разу не включил навигатор. Смогу оправдаться перед местными хоть на Квартале, хоть на Северном, хоть на Левом.

I: Как вы считаете, свойственно ли вам транслировать какие-либо «типично» днепровские модели поведения?

P: Конечно. Погнали на ЕБ? Поедем по Карла Маркса, через парк Чкалова, детский мир, возьмем шаурму в подвале у Стаффа. Если не хочешь на машине, можем проехаться на целых 4 станциях метро. Это все такие вещи, которые нужно знать.

I: Какие проблемы, касающиеся города Днепра вы можете выделить? Что вам не нравится?

P: Мне кажется самая большая проблема в Днепре, да и в целом по Украине – безразличие. Люди могут позволить себе выбирать вора и бандита второй раз подряд лишь потому, что он сделал пару дорог в городе. Если бы мы чаще выходили на мирные митинги, меняли нечестных «менеджеров» на

честных и следили за тем, куда уходят наши деньги в виде налогов, в Днепре и похожих городах все было бы намного лучше.

I: Кто должен заниматься решением этих проблем?

P: Я. И все остальные, кто считают себя Днепрянами, а лучше если даже не считают, но хотят изменить город и себя в лучшую сторону

I: Делали ли конкретно вы что-то для решения этих проблем? Если да, то что именно?

P: Да, было пару вещей. Ну начнем с 2014 года, когда я первый раз вышел на майдан поддержать ребят. Или когда мы поддерживали ДемАльянс в суде против РейдераКорбана, это был суд за журналистское расследование, где его называли Рейдером. Он подал иск в суд на этих ребят и в итоге проиграл суд. Так что его официально можно называть рейдером. Я уверен, что, если критическая масса людей будет осознанно подходить к выбору наших менеджеров, мы однозначно можем жить лучше.

I: Какими особенностями в целом отличаются городские жители? Чем отличаются от, например, жителей сельской местности?

P: В городе больше людей, следовательно больше денег. Следовательно, больше интересных мест. Людям из города привычнее сходить на ланч в кафе, а у людей из села все по-домашнему.

I: Кто такой по-вашему настоящий «днепрянин»? Попробуйте его описать: чем он занимается? Как проводит свободное время? Каких ценностей и взглядов придерживается?

P: Мне кажется, что настоящий днепрянин - это человек, который, во-первых, любит это место. Потому что на самом деле это не просто, есть куча городов, которые богаче, больше или чище и опрятнее, но для меня это по-другому. Мне даже воздух в Днепре кажется родным.

I: Представьте человека, который воплощает образ «настоящего днепрянина». Представьте, что он зашел в помещение, где вы сейчас находитесь. Как бы вы описали его внешность? Походку? Поведение?

Р: Настоящий днепрянин в наше время - это чувак, который борется постоянно. То за ремонт моста, то за ремонт ремонта моста. Тяжело описать внешность и походку, потому что столько разных интересных людей живет, но все они по большому счету добрые, адекватные люди.

І: Сравните днепрян с жителями других городов. С жителями каких городов проявляется наибольшая схожесть, а с кем наименьшая?

Р: Мне кажется, если человек с Западной Украины, он скорее всего будет чутка более веселым и громким, на востоке все плюс-минус как мы, кто-то в большей или меньшей степени закрыт, но не значительная разница. Максимально похожи Харьков и Одесса-мама, Киев – это больше гибрид – за один день ты встретишь 50% людей очень похожих, и 50% вообще других.

І: Учитывая описанный вами образ «настоящего днепрянина», скажите, насколько вы лично отвечаете этим характеристикам? В каких моментах вы проявляли себя как «настоящий днепрянин» и в чем это, на ваш взгляд, проявлялось?

Р: Мне кажется, как настоящий Днепрянин, когда делаешь для города что-то хорошее без корысти. Я не хвастаюсь, но я многое делал.

І: Охарактеризуйте место, где вы выросли и проживаете?

Р: Ох, я жил во всех местах города наверное. В детстве, помню, жил на Красном камне, потом в спальном районе в АНД, еще жил на Гагарина в районе Медакадемии и внизу ул. Рабочей, даже на Игрени рядом с психбольницей. За что я люблю Днепр, так за то, что за час ты можешь приехать с одного края города на другой и быть как дома.

І: Думаешь это у всех так, или это связано с тем, что ты так попутешествовал по районам за свою жизнь?

Р: Да, мне из-за этого может быть легче других. А может я просто в принципе отбитый и мне не страшно.

І: Могли бы вы сказать, что включены в культурную жизнь города?

Р: Я думаю да, только не в ту часть, где смотрят театр или кушают в ресторанах, а в ту часть, где решают проблемы города

I: Кто вы по образованию? Кем вы работаете на данный момент? Как обычно проводите свободное время?

P: В данный момент я учусь на заочном на ивент-менеджера, и пытаюсь наладить свой небольшой бизнес в сфере авто.

I: Насколько легко вам было бы найти желаемую работу в другом месте (в других городах Украины или за границей)?

P: Прямо сейчас до июля я живу на Мальте и пытаюсь это понять, потому что работу можно найти везде, не факт, что ты зарабатывать будешь.

I: Опишите, пожалуйста, в целом ваш опыт путешествий на данный момент. Насколько он богат? Возможно, путешествия были связаны с вашим видом деятельности?

P: Был в странах Европы и в Турции. Так, единственное место, где мне понравилось также как в Днепре – это на Мальте.

I: Представьте, что у вас есть такая возможность, куда бы вы отправились жить и работать? В другой город, за границу, возможно в сельскую местность? Что вам бы для этого понадобилось?

P: В данный момент я уже сорвался, могу сказать лишь одно если ты чего-то сильно захочешь, ты всегда можешь этого добиться.

Стенограмма №5

Респондент: Ян, 28 років, представник космополітичних еліт

I: Считаете ли вы себя днепрянином? Почему вы так считаете?

P: Я считаю себя днепрянином, иногда москвичем, иногда киевлянином – зависит от обстоятельств.

I: Что вы имеете в виду?

P: Жил, учился, рос я в Днепре, но я же много времени проводил и в Москве, и в Киеве с самого детства – минимум по месяцу в году и там, и там. Может в Днепре мне и покомфортней в плане того, что тут все более родное, но я не могу сказать, что в других двух городах я тоже не чувствую себя местным. У меня там друзья с самого детства.

I: Как вы считаете, при каких ситуациях ощущение себя днепрянином может усиливаться?

P: Когда я встречаю днепрян на нейтральной территории. Например, в другом городе, или за границей. Всегда приятно среди множества «чужих», выделить «своего» по какому-то критерию. Чувствуешь себя более уверенно, ведь «слаб отдельно взятый прутик, целый веник не сломать».

I: Можете ли вы сказать, что когда-либо гордились своим городом? Если да, то при каких условиях?

P: Каждый раз, когда из чего-то ранее некрасивого делают красивое, немного горжусь: ремонты, классные мероприятия. Вот кто у нас из известных выходцев, которыми можно было бы гордиться? Тимошенко? Нет, спасибо. Поэтому даже не знаю.

I: Знаете ли вы что-то про город, его историю, культуру? Интересовались ли когда-то такой информацией? Можете ли вы назвать себя осведомленным об истории города, его традициях?

P: Да, многое знаю про культуру, много про что. В этом плане я, наверное, днепрянин, потому что я чувствую город. Могу просто плыть по течению и буду все понимать, и меня все будут понимать.

I: Как вы считаете, свойственно ли вам транслировать какие-либо «типично» днепровские модели поведения?

P: Что именно имеется в виду?

I: Использование сленга, посещение определенных мест, что хочешь.

P: Есть же какие-то общеднепровские штуки, типо ходить на ЕБ, гулять по набережной, рисовать на стеклянном шаре, а есть более локальные – дворовые, про которые все знают, но не все используют. Общеднепровское мне близко, а дворовое – не особо.

I: Какие проблемы, касающиеся города Днепра вы можете выделить? Что вам не нравится?

P: Система общественного транспорта в связи с отсутствием метрополитена. Сейчас начали по городу капремонты делать, но что-то мне

подсказывает, что этот «обновленный эффект» долго не продержится. Хотелось бы меньше коррупции и немного больше ответственности со стороны жителей.

І: Кто должен заниматься решением этих проблем?

Р: Глобально – власти, но местные должны сильнее давить, чтобы они не чувствовали этой безнаказанности.

І: Делали ли конкретно вы что-то для решения этих проблем? Если да, то что именно?

Р: Нет. Но я просто совершенно в этом не разбираюсь. Если бы я понимал, что и как мне нужно делать для достижения результата, то я бы с радостью что-то предпринял. Это, конечно, мой косяк. Но я понимаю, что это мое пространство существования, здесь живет моя семья, и нужно что-то делать для улучшения ситуации.

І: Какими особенностями в целом отличаются городские жители? Чем отличаются от, например, жителей сельской местности?

Р: Возможностями. При этом из-за изобилия возможностей городские жители иногда даже менее мотивированы по жизни, нежели сельские, ведь вон оно все, на блюдечке. Да, мы более открыты, но мы часто забываем об этом. Вот я – почему при всех современных возможностях, я ни разу не поинтересовался и ничего не сделал? Потому что я об этом даже не задумывался – информационный шум заглушает иногда очень важные вещи. В это время сельские жители с их простотой и легкостью могут быть впереди.

І: Кто такой по-вашему настоящий «днепрянин»? Попробуйте его описать: чем он занимается? Как проводит свободное время? Каких ценностей и взглядов придерживается?

Р: Их много. Настоящим днепрянином будет мужчина, всю жизнь проработавший на местном заводе, актер, посвятивший свою жизнь местному театру, приезжий, много лет проживший здесь и считающий Днепр своим домом. Фактически я не могу выделить определенный образ, потому что это скорее будет набор различных образов. И я даже не уверен, что он имеет конец.

I: Представьте человека, который воплощает образ «настоящего днепрянина». Представьте, что он зашел в помещение, где вы сейчас находитесь. Как бы вы описали его внешность? Походку? Поведение?

P: Снова же. Тогда возьмем среднее по больнице – визуализирую представителя днепровской толпы. Обычно это внешне непримечательный человек, но с серьезностью и немного с грустью в глазах. Он не бежит как в Москве и не прогуливается, как на одесской набережной. Его ключевая характеристика – сдержанность.

I: Сравните днепрян с жителями других городов. С жителями каких городов проявляется наибольшая схожесть, а с кем наименьшая?

P: Они более размеренные чем москвичи, более однородные, чем киевляне. Мне кажется, что это совсем немного более серьезная версия харьковчан. Наименьшая – Львов, а еще более меньшая, например, Тернополь.

I: Учитывая описанный вами образ «настоящего днепрянина», скажите, насколько вы лично отвечаете этим характеристикам? В каких моментах вы проявляли себя как «настоящий днепрянин» и в чем это, на ваш взгляд, проявлялось?

P: Да, я один из. В той или иной степени.

I: Охарактеризуйте место, где вы выросли и проживаете?

P: Я рос в центре, там же ходил в школу и все остальное. Центр как центр, он для всех, наверное, одинаковый.

I: Могли бы вы сказать, что включены в культурную жизнь города?

P: В каком-то контексте да.

I: Кто вы по образованию? Кем вы работаете на данный момент? Как обычно проводите свободное время?

P: Я не получал высшего образования. Работаю и совершенствуюсь в актерской игре, подрабатываю моделью. Свободное время трачу на работу, потому что это то, что я хочу делать.

I: Насколько легко вам было бы найти желаемую работу в другом месте (в других городах Украины или за границей)?

Р: Мне легче находить работу в Киеве, на самом деле. Несмотря на большую конкуренцию, там все еще много работы для меня, поэтому я достаточно часто там бываю.

І: Опишите, пожалуйста, в целом ваш опыт путешествий на данный момент. Насколько он богат? Возможно, путешествия были связаны с вашим видом деятельности?

Р: Я даже не вижу смысла пересчитывать: много где. И жил много где от месяца до полугода. И в связи с работой, и просто так.

І: Представьте, что у вас есть такая возможность, куда бы вы отправились жить и работать? В другой город, за границу, возможно в сельскую местность? Что вам бы для этого понадобилось?

Р: Количество ресурсов для переезда будет, конечно, зависеть от выбранной точки. Голливуд я себе позволить не могу, но какую-то Барселону – вполне. Но не навсегда.

Стенограмма №6

Респондент: Єгор, 25 років, космополітичні еліти

І: Считаете ли вы себя днепрянином? Почему вы так считаете?

Р: Да, считаю. Потому что родился и проживаю в Днепре

І: Как вы считаете, при каких ситуациях ощущение себя днепрянином может усиливаться?

Р: Банально, но ощущение себя днепрянином может усиливаться если допустим поехать в другой город, сразу диссонанс в голове, все другое, не те улицы, все чужое, сразу проводятся некие параллели со своим родным городом.

І: Можете ли вы сказать, что когда-либо гордились своим городом? Если да, то при каких условиях?

Р: Трудно сказать, что «гордился». Безусловно, город красивый и по-своему уникальный. Гордится можно в принципе много чем, банально из последнего: что появились самокаты, которые через приложение можно взять

в аренду и прокатиться по центру в ветерком. Вроде бы банальщина и такое уже везде есть, но нужно радоваться и мелочам.

I: Знаете ли вы что-то про город, его историю, культуру? Интересовали ли когда-то такой информацией? Можете ли вы назвать себя осведомленным об истории города, его традициях?

P: Да, банально со школьной парты изучали историю, в том числе и нашего города. На этом конкретно мое познание и закончилось, не скажу, что историк и знаток истории города, но кое-что знаю и мне этого достаточно. Знаю все театры, музеи, галереи, но это профессиональное.

I: Как вы считаете, свойственно ли вам транслировать какие-либо «типично» днепровские модели поведения?

P: Многие типичные вещи может делать любой другой статистический человек из другого города: ходить в магазин, ездить на муниципальном транспорте или выгуливать собаку, к примеру. Что именно «типично» днепровское?

I: Употребление сленга, специфических названий улиц, мест, посещение знаковых мест.

P: Тогда, получается, да. Но, если честно, я все равно не понимаю, что из этого будет чисто нашим. Я не могу представить, чтобы это было чем-то необычным для других городов.

I: Какие проблемы, касающиеся города Днепра вы можете выделить? Что вам не нравится?

P: Сложно сказать, что не нравится, ведь много чего зависит от разных факторов, и все это сливается в единую цепочку. Но, в целом, власть и законы, которым все подчиняются, ведь от этого зависит буквально все, от цен на «львовский хлеб» до чистоты в транспорте.

I: Кто должен заниматься решением этих проблем?

P: Президент, кабинет министров и дальше по цепочке до мэров городов, глав районов и обычных людей.

I: Делали ли конкретно вы что-то для решения этих проблем? Если да, то что именно?

P: Не делал глобального.

I: Какими особенностями в целом отличаются городские жители? Чем отличаются от, например, жителей сельской местности?

P: Отличаются всем: манерой речи, поведением, ощущением себя в обществе, - безусловно разница чувствуется. Можно не волноваться о многих вещах, потому что все намного проще реализовать.

I: С чем, по-твоему, это связано?

P: Городские более уверены в себе, в своей жизни. Они росли в таком сложном пространстве и это для них естественно. У них на протяжении всей жизни все есть под рукой, меньше причин для забот, поэтому они могли тратить свои силы на другие вещи.

I: Кто такой по-вашему настоящий «днепрянин»? Попробуйте его описать: чем он занимается? Как проводит свободное время? Каких ценностей и взглядов придерживается?

P: Настоящий днепрянин просыпается в 7 утра, умывается, пьёт чай и идёт на маршрутку, чтобы добраться на работу. Потом после рабочего дня можно в мак зайти или встретится с друзьями возле карусели и пойти в варус за «пивом». Но это я больше шучу, каждый случай индивидуален.

I: Представьте человека, который воплощает образ «настоящего днепрянина». Представьте, что он зашел в помещение, где вы сейчас находитесь. Как бы вы описали его внешность? Походку? Поведение?

P: Спортивный парень, в «адидасах» и олимпийке, с айфоном в кредит. Поведение в меру нормальное, а походка из серии «я самый классный».

I: Сравните днепрян с жителями других городов. С жителями каких городов проявляется наибольшая схожесть, а с кем наименьшая?

P: Днепрянин, как мне кажется, больше похож на киевлянина, только потому что Киев – это столица и много приезжих. «Культура» смешивается в нечто неоднородное, и в этом супе можно увидеть отголоски многих городов

Украины. Наименьшая схожесть, как по мне, с любым randomным селом, к примеру, на Закарпатье.

I: Учитывая описанный вами образ «настоящего днепрянина», скажите, насколько вы лично отвечаете этим характеристикам? В каких моментах вы проявляли себя как «настоящий днепрянин» и в чем это, на ваш взгляд, проявлялось?

P: Не сказал бы, что на 100% подхожу под описанный мною образ днепрянина, но некие особенности «днепрянина» замечаю в себе. Например, читаю каждое утро телеграмм-каналы с новостями города.

I: Охарактеризуйте место, где вы выросли и проживаете?

P: Провел всю жизнь на Петровского. Ты сама понимаешь, что это значит. Спасибо, что жив, потому что это правда опасное место.

I: Могли бы вы сказать, что включены в культурную жизнь города?

P: Раньше – да. А сейчас, если сравнивать, то не сказал бы, хотя пассивно слежу за различными пабликами в соц-сетях о культурной жизни города, но все никак не «доходят руки» посетить очередную выставку или мероприятие.

I: Кто вы по образованию? Кем вы работаете на данный момент? Как обычно проводите свободное время?

P: Работаю по специальности – художник в студии, в целом доволен работой и пока что останусь тут, потому что достаточно тяжело найти что-то в этой сфере, что реально приносило бы такой хороший доход. В свободное время встречаюсь с друзьями – большинство тоже творческие люди.

I: Насколько легко вам было бы найти желаемую работу в другом месте (в других городах Украины или за границей)?

P: В принципе в нашей стране на мою профессию крайне маленький спрос, и хорошие приложения улетают как горячие пирожки. Я часто бываю в Германии и в свое время даже собирал портфолио и все документы, чтобы поступить туда в университет, но обстоятельства сложились немного по-другому. Так вот там с эта ситуация намного интересней, больше векторов, в

которых можно развиваться, больше возможностей. Я думаю, что там было бы несколько проще.

I: Опишите, пожалуйста, в целом ваш опыт путешествий на данный момент. Насколько он богат? Возможно, путешествия были связаны с вашим видом деятельности?

P: Ездил как по Украине, так и по Европе.

I: Представьте, что у вас есть такая возможность, куда бы вы отправились жить и работать? В другой город, за границу, возможно в сельскую местность? Что вам бы для этого понадобилось?

P: Я бы хотел переехать, попробовать что-то новое, для начала в Киев, например, а потом куда-то то в Европу. Для этого бы мне понадобилось большое желание и определенная сумма денег, а также стимул, будь то новая работа или некий повод сменить срочно место жительства.

Стенограмма №7

Респондент: Аліна, 22 роки, представниця локальних мас

I: Считаете ли вы себя днепрянином? Почему вы так считаете?

P: В том плане, чтобы следить за новостями города, ходить на городские праздники, носить футболку «Я люблю Днепр», то нет. Если то, что я здесь родилась, то да.

I: Как вы считаете, при каких ситуациях ощущение себя днепрянином может усиливаться?

P: У меня может усиливалось, когда я находила кого-то из Днепра в интернете, потому что сразу было интересно. Сейчас каждый раз, когда вижу кого-то местного в тик-токе, захожу пролайкать комменты. Я особо нигде не была и это ощущение усиливалось только в пределах интернета.

I: Можете ли вы сказать, что когда-либо гордились своим городом? Если да, то при каких условиях?

Р: Гордилась только тем, что мой город чуть лучше остальных. Типо, это не Запорожье, Херсон или какой-либо грустный маленький городок, хотя Днепр тоже довольно грустный город.

І: Знаете ли вы что-то про город, его историю, культуру? Интересовались ли когда-то такой информацией? Можете ли вы назвать себя осведомленным об истории города, его традициях?

Р: Никогда не интересовалась, не люблю историю. У нас много евреев, и Менора - самая большая еврейская штука в мире, на этом всё.

І: Как вы считаете, свойственно ли вам транслировать какие-либо «типично» днепровские модели поведения?

Р: Скажу одно – ЕБ (прим. Катеринославський бульвар - дуже відоме місце збору молоді). Наверное, если там не тусил, то не днепрянин, и наоборот.

І: Какие проблемы, касающиеся города Днепра, вы можете выделить? Что вам не нравится?

Р: Метро. Вот что с этим метро не так? Кому оно нужно, а если и нужно, то где оно? Его уже сроят не пойми сколько, и все эти баррикады уже кажутся частью архитектуры.

І: А если из социальных?

Р: То, что все грустные и высокомерные.

І: Кто должен заниматься решением этих проблем?

Р: Тот, кто их и создает.

І: Делали ли конкретно вы что-то для решения этих проблем? Если да, то что именно?

Р: Нет, никогда. Не вижу смысла брать ответственность за чужие поступки, потому что все равно не получу благодарности.

І: Какими особенностями в целом отличаются городские жители? Чем отличаются от, например, жителей сельской местности?

Р: Мне кажется, что ничем, кроме как своей напыщенности. Городские ребята ставят себя выше других сельских чувачков и могут вести себя неуважительно и давить своим превосходством.

I: Хотела бы жизнь в селе?

P: Нет, это точно не для меня. Мне и в городе грустно, где все под боком. Я не знаю, что делала бы в селе.

I: Кто такой по-вашему настоящий «днепрянин»? Попробуйте его описать: чем он занимается? Как проводит свободное время? Каких ценностей и взглядов придерживается?

P: Настоящий днепрянин хоть раз в жизни должен поработать на «Сбере» или его друзья 100% свободное время проводят за алкоголем или травой, потому что больше заняться нечем. Скорей всего он не очень думает о других людях, больше стремиться устроиться сам.

I: Представьте человека, который воплощает образ «настоящего днепрянина». Представьте, что он зашел в помещение, где вы сейчас находитесь. Как бы вы описали его внешность? Походку? Поведение?

P: Опять же, этот человек будет напыщенным, «весь из себя». Мне в днепрянах тяжело найти «простоту». Я недавно побывала в Киеве, там люди тоже напыщенные, но им все равно, они очень «легкие» во всём. С днепрянином общаться тяжело, он заранее думает, что лучше тебя, так с тобой и общается, так себя и ведет.

I: Сравните днепрян с жителями других городов. С жителями каких городов проявляется наибольшая схожесть, а с кем наименьшая?

P: Я особо нигде не была, но в Запорожье почувствовала «днепровский вайб». В Киеве наименьшая схожесть, на мой взгляд. Но я почти нигде не была.

I: Учитывая описанный вами образ «настоящего днепрянина», скажите, насколько вы лично отвечаете этим характеристикам? В каких моментах вы проявляли себя как «настоящий днепрянин» и в чем это, на ваш взгляд, проявлялось?

P: Учитывая мой предыдущий ответ, все совпадает. Здравствуйте, Вас беспокоит финансовый отдел Сбербанк России.

I: Охарактеризуйте место, где вы выросли и проживаете?

Р: Левый берег, Левый-3: Рядом много школ, еще близко больница и детский садик, большой ТРЦ, куда ездят со всего города. Раньше все выглядело страшновато, но теперь из третьего левого делают конфетку.

І: Могли бы вы сказать, что включены в культурную жизнь города?

Р: Сейчас нет. Раньше, когда были силы и время – да. Раньше на какое мероприятие не придешь, всех знаешь.

І: Кто вы по образованию? Кем вы работаете на данный момент? Как обычно проводите свободное время?

Р: Образование среднее специальное, бросила универ на третьем курсе, потому что кого-то застукали за взяткой, и мои деньги перестали брать. Уже полтора года успешно ворую деньги у россиян. Моё свободное время от воровства – это пару часов перед сном, поэтому провожу это время дома.

І: Насколько легко вам было бы найти желаемую работу в другом месте (в других городах Украины или за границей)?

Р: Очень сложно даже в Днепре, потому что не знаю, кем я хотела бы быть и должного образования у меня нет, как и навыков.

І: Опишите, пожалуйста, в целом ваш опыт путешествий на данный момент. Насколько он богат? Возможно, путешествия были связаны с вашим видом деятельности?

Р: За последние несколько лет я побывала в Запорожье, Днепропетровске, Одессе, Киеве, Павлограде и Александрии. В Киеве и Александрии была по работе.

І: Представьте, что у вас есть такая возможность, куда бы вы отправились жить и работать? В другой город, за границу, возможно в сельскую местность? Что вам бы для этого понадобилось?

Р: Я хотела бы жить и работать за границей, потому что мне было бы там спокойней. В Украине мне приходится скрывать некоторые вещи и, в целом, чувствовать себя менее безопасно. Для этого мне нужно образование, знание английского и накопить деньги, но в первую очередь нужно сильное желание поднять жопу и начать что-то делать.

Стенограмма №8

Респондент: Світлана, 23 роки, представниця локальних мас

I: Считаете ли вы себя днепрянином? Почему вы так считаете?

P: Считаю, я живу здесь и знаю Днепр довольно хорошо. Думаю, днепрянкой можно себя считать, когда при знакомстве говоришь "лично не знакомы, но я о тебе слышала".

I: Как вы считаете, при каких ситуациях ощущение себя днепрянином может усиливаться?

P: Когда в ХД читаешь новости о самоубийствах и думаешь - о, я тут на прошлой неделе гуляла. Или когда подруга из Киева спрашивает, где можно перекусить и погулять, а ты называешь сразу мест двадцать .

I: Можете ли вы сказать, что когда-либо гордились своим городом? Если да, то при каких условиях?

P: Скорее нет. У меня к Днепру больше вопросов, чем поводов для гордости.

I: Знаете ли вы что-то про город, его историю, культуру? Интересовали ли когда-то такой информацией? Можете ли вы назвать себя осведомленным об истории города, его традициях?

P: Что-то с уроков истории, что-то из истории искусств. Вообще, город в этом плане непримечательный, обычный.

I: Как вы считаете, свойственно ли вам транслировать какие-либо «типично» днепровские модели поведения?

P: Думаю, для Днепра характерны локальные шутки, которые в других городах особо не пройдут. Насчёт другого не знаю, не замечала

I: Какие проблемы, касающиеся города Днепра вы можете выделить? Что вам не нравится?

P: Ну вот то, что Филатов плохой мер, мне не нравится. Не нравится то, какой треш постоянно на дорогах происходит – столько аварий, вроде первое место в Украине. Это государственная проблема, а им все равно. Тут всегда всем все равно.

Большая проблема в отсутствии нормальных мест для движа – как только что-то ребята пробуют, это прикрывается. Городская среда делалась больными на голову, и многим местам необходим ремонт и обновление.

I: Кто должен заниматься решением этих проблем?

P: Городская администрация

I: Делали ли конкретно вы что-то для решения этих проблем? Если да, то что именно?

P: Петиции подписывала. Что я еще могу сделать в этой ситуации?

I: Какими особенностями в целом отличаются городские жители? Чем отличаются от, например, жителей сельской местности?

P: Городские проще в контактах, в расширении своей и общественной жизни. Выглядят более современно, потому что больше волнуются о том, что подумают другие, а то время как сельские жители и без этого находят, чем забить голову.

I: Кто такой по-вашему настоящий «днепрянин»? Попробуйте его описать: чем он занимается? Как проводит свободное время? Каких ценностей и взглядов придерживается?

P: Свободное время днепрянина занимают кафе, бары и прогулки, а вот занят он работой. Почти все мои знакомые днепряне так заботятся о доходе, что на отдых времени почти нет. Скажу за людей до 25 – ценности европейского формата, которые не особо вписываются в устоявшуюся политику городского управления. Короче говоря, много чего хотим, а нас посылают.

I: Представьте человека, который воплощает образ «настоящего днепрянина». Представьте, что он зашел в помещение, где вы сейчас находитесь. Как бы вы описали его внешность? Походку? Поведение?

P: Со вкусом одетая девушка со стаканчиком бабл-ти. Неторопливая походка, мечтательный взгляд. У неё куча арт-проектов, но работает она официанткой или в кондитерской, может даже на двух работах, а все для того, чтоб пить чай за 150 гривен в прикольном месте.

I: Сравните днепрян с жителями других городов. С жителями каких городов проявляется наибольшая схожесть, а с кем наименьшая?

P: Днепр ближе к Харькову и Киеву. С другими частями Украины различия просто колоссальные. Он что-то среднее между украинцами-украинцами и русскими-украинцами, такое себе пюре.

I: Учитывая описанный вами образ «настоящего днепрянина», скажите, насколько вы лично отвечаете этим характеристикам? В каких моментах вы проявляли себя как «настоящий днепрянин» и в чем это, на ваш взгляд, проявлялось?

P: Учитывая то, как я его описала – похожа. У меня тоже много арт-проектов, но нужны настоящие деньги, поэтому приходится впахивать.

I: Охарактеризуйте место, где вы выросли и проживаете?

P: Левый берег, район «Правда кино». Обычный район, я тут не гуляю.

I: Могли бы вы сказать, что включены в культурную жизнь города?

P: Думаю, да.

I: Кто вы по образованию? Кем вы работаете на данный момент? Как обычно проводите свободное время?

P: По образованию я филолог, но сейчас работаю в строительной фирме. Свободное время провожу с подругами.

I: Насколько легко вам было бы найти желаемую работу в другом месте (в других городах Украины или за границей)?

P: Ну а где легко? Думаю, что везде нужно постараться, но, думаю, все возможно при желании.

I: То есть если у тебя в голове всплывет мысль «О, хочу поехать в условный Краков работать», то ты сможешь без особых усилий, но с большим желанием это осуществить?

P: Нет, ну усилия тоже нужны. Это язык нужно учить, опыт здесь какой-то наработать, деньги иметь. Просто в теории это же возможно.

I: Опишите, пожалуйста, в целом ваш опыт путешествий на данный момент. Насколько он богат? Возможно, путешествия были связаны с вашим видом деятельности?

P: Половина городов Украины. Сравнительно с другими, мне кажется, что я могу сказать, что много где была.

I: Представьте, что у вас есть такая возможность, куда бы вы отправились жить и работать? В другой город, за границу, возможно в сельскую местность? Что вам бы для этого понадобилось?

P: Отправлюсь работать в Европу, с возможностью проводить лето в сельской местности. Ну снова же, понадобится знание языка, деньги и опыт в профессии

Стенограмма №9

Респондент: Ася, 26 років, представниця локальних мас

I: Считаете ли вы себя днепрянином? Почему вы так считаете?

P: Да, уж точно не могла бы назвать себя киевлянкой или харьковчанкой – потому что не жила там.

I: Как вы считаете, при каких ситуациях ощущение себя днепрянином может усиливаться?

P: У нас есть движухи, мероприятия, присущие только Днепру, участвуя в них, ощущение принадлежности городу и общности его народа усиливается. Надеюсь, мы будем так же культурно развиваться, так, чтобы «днепрянина» можно было определить по одной фразе.

I: Можете ли вы сказать, что когда-либо гордились своим городом? Если да, то при каких условиях?

P: Моментами кайфую от нашего мера. Он похож на нас – любит близких, бабки и грубить идиотам. А больше горжусь локальной молодежью. Ребята, которые устраивают выставки, выигрывают кинофестивали, отстаивают «права за жизнь» культурных зданий, ценят музыку, танцы и смм. Ещё я чувствую дикую гордость за «Крик». Лично для меня это место силы,

тепла, горячих чувств. Горжусь, что живу в городе с Мельником, как-то встретила его на Маркса, обняла, выразила и получила обратную любовь. Примеры великих людей у нас есть и в менее крупных масштабах, волшебство.

I: Знаете ли вы что-то про город, его историю, культуру? Интересовались ли когда-то такой информацией? Можете ли вы назвать себя осведомленным об истории города, его традициях?

P: Нас, благо, водили по музеям, так что на подкорке какая-то важная информация висит. Плюс, сейчас много информационных пабликов, где постоянно пополняешься интересной информацией. Но если меня попросят рассказать что-то конкретное, не смогу. Только в общих чертах.

I: Как вы считаете, свойственно ли вам транслировать какие-либо «типично» днепровские модели поведения?

P: «Офис; ЕБ; Европейка; ааа ты с АНД, понятно». Конечно, есть штуки, которые непроизвольно упоминаешь и цитируешь. Не разбираешься где лучшая шаурма в городе — дверь вон там!

I: То есть вы считаете, что в городе еще и важно делать те или иные вещи, которые покажут, что ты днепрянин?

P: Да, всякие локальные штуки доказывают людям, что ты не «какой-то там», а свой. А если ты этого не делаешь, то и относиться могут по-другому. Когда «шаришь», то иногда уважать могут. Бывают же ситуации, когда ты приехал не на свой район, и местные заставляют «пояснять», кто ты такой и что здесь делаешь. Лучше знать такие вещи, здоровее будешь.

I: Это касается всего города, центра тоже?

P: Нет, в центре таким занимаются только в молодежных местах, где реально ты приходишь чужой, а все друг друга знают и на тебя смотрят с опаской. Имею в виду Мост-сити, или ЕБ, или Модуль.

I: Какие проблемы, касающиеся города Днепра вы можете выделить? Что вам не нравится?

Р: Здания кошмарные. Достаточно аутентично, конечно, но не презентабельно. За дороги обидно. Отдаю налоги за то, чтобы таксисты злились на меня за то, что я не в силах изменить.

І: А касаето горожан?

Р: Я бы не сказала, что они какие-то злые, но им будто бы все равно. Тебя могут избивать, грабить в центре, а все, что сделают люди – это максимум снимут историю и отправят в ХД. Есть какие-то люди, которые мне нравятся по ментальности, но это чаще исключение и их нужно поискать. Но зато они больше запоминаются и, когда вспоминаешь такое, становится как-то повеселее.

І: Кто должен заниматься решением этих проблем?

Р: Активисты, у которых достаточно моральной силы достучаться до верхушек. И, следовательно, эта верхушка. Заинтересованная и прислушивающаяся.

І: Делали ли конкретно вы что-то для решения этих проблем? Если да, то что именно?

Р: Наверное, я только не мусорю и не порчу имущество.

І: Какими особенностями в целом отличаются городские жители? Чем отличаются от, например, жителей сельской местности?

Р: У нас так же пьют. Наверное, больше курят. Но помимо этого обладают высокими и более открытыми интересами и хорошим юмором. Это придаёт романтичности. Под воздействием всяких штук люди выдают творчество, которое хочется продвигать.

І: Как вы думаете, с чем связано это различие?

Р: У нас изначально больше возможностей. В селах людям иногда приходится ездить в школу в другое село, в таких условиях даже выбора особого нет. Поэтому в городе больше альтернатив для выбора.

І: Кто такой по-вашему настоящий «днепрянин»? Попробуйте его описать: чем он занимается? Как проводит свободное время? Каких ценностей и взглядов придерживается?

Р: Это человек, который вечно в метаниях: чего-то хочется, он это ищет, но не всегда находит. Наверное, он вырос здесь, все более-менее знает.

Это те, кто пребывают в поисках заработка и душевного равновесия. В свободное время могут встречаться с друзьями. В целом, мне кажется, что типичный днепрянин, если взять весь город в целом, это такой нейтральный человек. Из ценностей... У большинства вообще, кажется, ценностей никаких нет, все «серые». В глаза больше бросается творческая молодежь, они более открыты. Они мне чаще запоминаются, наверное, из-за того, что выделяются из всей этой серости.

І: А что конкретно ты имеешь в виду под «серостью»?

Р: То, что, когда что-то вокруг происходит, всем все равно, все будто зомби. Вот идет по улице человек, а у него выражение лица как у зомби, будто он где-то у себя в голове закрылся в своем мире, а того, что снаружи, не существует. И вот если рядом с ним идет какой-то творческий человек, то вот он будто именно на этот мир смотрит, ему хотя бы интересно.

І: Представьте человека, который воплощает образ «настоящего днепрянина». Представьте, что он зашел в помещение, где вы сейчас находитесь. Как бы вы описали его внешность? Походку? Поведение?

Р: Если среднестатистический, то вот он зашел, постоял, посмотрел, может сел бы на стул. Я б на него смотреть не стала, а то еще бы попросил пояснить. Ведь как это я, чем-то внешним интересуюсь? Подозрительно.

І: Сравните днепрян с жителями других городов. С жителями каких городов проявляется наибольшая схожесть, а с кем наименьшая?

Р: Я недостаточно много по продолжительности была в других городах, чтобы судить. Наверное, днепряне, в рамках приличного, эгоцентричны, и прогрессивны, как жители крупных и восточных городов. Западенцы воспринимаются мной как более семейные и консервативные люди.

І: Днепряне больше похожи на жителей восточных городов, чем на жителей западных?

Р: Да. Мне кажется, на Востоке все города похожи.

I: Учитывая описанный вами образ «настоящего днепрянина», скажите, насколько вы лично отвечаете этим характеристикам? В каких моментах вы проявляли себя как «настоящий днепрянин» и в чем это, на ваш взгляд, проявлялось?

P: По характеру и взглядам я отличаюсь, и мое окружение отличается. Во мне из настоящего то, что я здесь росла и могу ориентироваться без карт и, если будет нужно, смогу «пояснить».

I: Охарактеризуйте место, где вы выросли и проживаете?

P: Родилась и живу на Клочко. У меня приятное спокойное ощущение здесь. Край города, но транспортные тупики, крупный ТРЦ, всё, что нужно для нормальной жизни в одном месте.

I: Могли бы вы сказать, что включены в культурную жизнь города?

P: Да, но хотелось бы больше. Всё в моих руках

I: Кто вы по образованию? Кем вы работаете на данный момент? Как обычно проводите свободное время?

P: Училась на маркетинге, потом на управлении персоналом, нигде не давали практических знаний. Работаю сейчас репетитором, админом в зале и официантом. Чувствую себя беспокойно, когда просто «отдыхаю», поэтому в свободное время стараюсь сделать что-то полезное для себя, потренироваться, посмотреть кино, прочитать хоть немного книги. Либо встречаюсь с друзьями.

I: Насколько легко вам было бы найти желаемую работу в другом месте (в других городах Украины или за границей)?

P: Те работы, на которых я работаю, можно будет, думаю, найти в любом городе. Плюс занятия малым можно проводить в онлайн-формате, удобно. Но это нужно будет иметь реальный повод, потому что на переезд в любом случае нужны деньги, подготовка. Тут у меня тоже вся жизнь и тяжело представить, как тяжело было бы уезжать куда-то в полную неуверенность.

I: Опишите, пожалуйста, в целом ваш опыт путешествий на данный момент. Насколько он богат? Возможно, путешествия были связаны с вашим видом деятельности?

Р: Культурные поездки по Украине на всякие концерты, фестивали. У меня много друзей и друзей друзей, у которых можно остаться, поэтому мне нравится такие хаотичные путешествия. Когда открыли границу, ездили с друзьями в несколько стран Европы на пару дней.

І: Представьте, что у вас есть такая возможность, куда бы вы отправились жить и работать? В другой город, за границу, возможно в сельскую местность? Что вам бы для этого понадобилось?

Р: Мне бы, наверное, было интересно развиваться именно в Украине, здесь пока ещё много проплешин, которые можно заполнить. Но обязательно путешествовать, хоть условно, но вникать в понятие «гражданин мира». Для этого нужна бы была какая-то серьезная привязка. Например, партнер, или какое-то сумасшедшее невероятное предложение по работе.

Стенограмма №10

Респондент: Юлій, 25 років, представник локальних мас

І: Считаете ли вы себя днепрянином? Почему вы так считаете?

Р: А разве у меня есть выбор? Конечно днепрянин. Могу, конечно, сказать, что я «гражданин мира», но это не отменяет того, что у меня в паспорте прописка днепровская и у меня иногда наружу лезет моя «днепропетровскость».

І: Как вы считаете, при каких ситуациях ощущение себя днепрянином может усиливаться?

Р: Ну я это замечаю в работе, потому что, когда приходится сталкиваться с людьми с других областей, понимаешь, что они недостаточно квалифицированные в основном, во-вторых не умеют нести ответственность, могут пропустить сроки или не сделать каких-то определённых договорённостей, будто их в лес не вывезут. Вот со всеми городами такое.

І: Может это связано с тем что «мы в другом городе, что ты нам сделаешь?»?

Р: Да нет, когда мы здесь работаем, то же самое. Будто люди вообще другие и мыслят по-другому. Вот на этой разнице я понимаю, что я, наверное, днепроянин, раз это значит быть адекватным.

І: Можете ли вы сказать, что когда-либо гордились своим городом? Если да, то при каких условиях?

Р: Разве что в таких ситуациях. А так нет, не помню. Я в принципе достаточно пессимистичный человек, меня тяжело порадовать, а хорошие вещи я принимаю как должное, потому что так и должно быть.

І: Знаете ли вы что-то про город, его историю, культуру? Интересовались ли когда-то такой информацией? Можете ли вы назвать себя осведомленным об истории города, его традициях?

Р: Знаю много всяких вещей еще со школы. Еще новое учил, когда младшему брату домашку в школу помогал делать. Вот когда мне пригодится знание, что набережная в длину 30км? Я могу сказать, что я это все знаю. Вот на таком уровне я от города взял все, что мне предлагали: сленг, тупые шутки. Новости читаю, знаю где и когда кого мертвым нашли, где цыгане воруют.

І: Как вы считаете, свойственно ли вам транслировать какие-либо «типично» днепровские модели поведения?

Р: Да. Оно чаще всего само по себе лезет. Просто потому что я так рос и взрослел – когда это все было вокруг. Это иногда помогает.

І: Какие проблемы, касающиеся города Днепра вы можете выделить? Что вам не нравится?

Р: Если брать инфраструктуру и все остальное, то это вина властей и всех людей, которые за них голосовали.

Но по поводу проблемы людей, я бы не сказал, что все какие-то злые, но им будто бы все равно. Тебя могут избивать, грабить в центре, а все, что сделают люди – это максимум снимут историю и отправят в ХД. Есть какие-то люди, которые мне нравятся по ментальности, но это чаще исключение и их нужно поискать. Но зато они больше запоминаются и, когда вспоминаешь такое, становится как-то повеселее.

I: Кто должен заниматься решением этих проблем?

P: Не знаю. Нужно реально любить этот город, чтобы туда лезть, потому что это очень неблагодарное дело.

I: Делали ли конкретно вы что-то для решения этих проблем? Если да, то что именно?

P: Я не убиваю, не граблю, в принципе почти не нарушаю закон. Но желания жертвовать своим временем и нервами у меня нет.

I: Какими особенностями в целом отличаются городские жители? Чем отличаются от, например, жителей сельской местности?

P: Сельские жители более традиционные, в то время как городские – современной, открытой к новому, даже если это откровенно какой-то абсурд. Но в то же время горожане какие-то больно уставшие от жизни, потому что много что на тебя давит каждый день, и ты не можешь от этого уйти, потому что тебя постоянно окружают люди.

I: Кто такой по-вашему настоящий «днепрянин»? Попробуйте его описать: чем он занимается? Как проводит свободное время? Каких ценностей и взглядов придерживается?

P: Вот в моей голове всплыл старый стереотип, что днепрянин это промышленный работник, работяга, который свободное время проводит с семьей, на шашлыках. Сейчас, наверное, уже не так, сейчас больше бизнес-центров, много хороших машин, значит люди зарабатывают скорей всего не на заводах. Если про ценности, то я бы описал как терпеливого, то есть много чего думает, но лучше промолчит во благо.

I: Представьте человека, который воплощает образ «настоящего днепрянина». Представьте, что он зашел в помещение, где вы сейчас находитесь. Как бы вы описали его внешность? Походку? Поведение?

P: Серьезный молчаливый мужик, ничего лишнего.

I: Сравните днепрян с жителями других городов. С жителями каких городов проявляется наибольшая схожесть, а с кем наименьшая?

Р: Харьков, Одесса, Кривой Рог, Донецк – наиболее похожие. Чем западнее – тем менее похожие, там язык другой, эмоции у людей другие, они менее серьезные, более расслабленные.

І: Учитывая описанный вами образ «настоящего днепрянина», скажите, насколько вы лично отвечаете этим характеристикам? В каких моментах вы проявляли себя как «настоящий днепрянин» и в чем это, на ваш взгляд, проявлялось?

Р: Если судить по тому, что я назвал, если я еще и правильно помню, что говорил, то я похож. Я достаточно типичный по характеру. Когда тебя всю жизнь окружают такие люди, тяжело сильно от них отличаться, потому что сильно выделиться и будут последствия.

І: Охарактеризуйте место, где вы выросли и проживаете?

Р: Парус-І: Далеко, конечно, но у нас у первых появились нормальные автобусы и у нас классные выходы на Днепр.

І: Могли бы вы сказать, что включены в культурную жизнь города?

Р: Нет, у меня нет на это времени.

І: Кто вы по образованию? Кем вы работаете на данный момент? Как обычно проводите свободное время?

Р: Закончил «не ПТУ, а колледж» им. Патона по специальности маркетинг. В это, конечно, тяжело поверить, но с таким образованием работать в сфере маркетинга не получится. Последние 4 года работаю на станции технического обслуживания машин с великими надеждами на продвижение по карьерной лестнице.

І: Насколько легко вам было бы найти желаемую работу в другом месте (в других городах Украины или за границей)?

Р: Найти работу можно было бы, но найти жилье, круг общения и многие другие вещи я бы смог только в городах, которые еще меньше. Кроме того, это бы еще значило, что мне за свой счет придется перевозить свою девушку, это еще больше усложняет.

I: Опишите, пожалуйста, в целом ваш опыт путешествий на данный момент. Насколько он богат? Возможно, путешествия были связаны с вашим видом деятельности?

P: Позапрошлым летом был в Турции. В принципе у меня путешествия по принципу «приехать, купить тур, полежать на пляже», в общем – побыть туристом.

I: Представьте, что у вас есть такая возможность, куда бы вы отправились жить и работать? В другой город, за границу, возможно в сельскую местность? Что вам бы для этого понадобилось?

P: Я даже не думал об этом. Если забыть про реальное положение вещей и поразмыслить гипотетически, то конечно Европа, чтобы у моей семьи было хорошее будущее, лучшие возможности. Но это же не так легко.